

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง อัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์
 - 1.2 ทฤษฎีอัตมโนทัศน์
 - 1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์
 - 1.4 ทฤษฎีกลไกการควบคุม
 - 1.5 ทฤษฎีการตีตรา
 - 1.6 ทฤษฎีการประทับตรา
 - 1.7 ทฤษฎีกระจกสองตน
2. การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
 - 2.1 ความหมายของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
 - 2.2 สาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
3. การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด
 - 3.1 การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
 - 3.2 การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนกระทำผิดที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เข้ารับการฝึกและอบรม
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์

อัตมโนทัศน์ (self-concept) เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์ เนื่องจากความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองนั้นมีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงออกของบุคคล เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ ในส่วนแรกจึงขอเริ่มต้นด้วยการนำเสนอถึงความหมายของอัตมโนทัศน์ จากนั้นจึงเป็นการกล่าวถึงความสำคัญของอัตมโนทัศน์ ประเภทของอัตมโนทัศน์ พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของอัตมโนทัศน์ รวมถึงการประเมินอัตมโนทัศน์

สำหรับความหมายของอัตมโนทัศน์นั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

Gale (อ้างถึงใน วรรณภรณ์ จิตตกุล, 2535, น. 14) ให้ความหมายไว้ว่าอัตมโนทัศน์เป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดของบุคลิกภาพหรือเป็นหัวใจของบุคลิกภาพ ซึ่งประกอบด้วยความคิด ความรู้สึก ที่ทำให้บุคคลมีความตระหนักในความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ก่อให้เกิดการมองตนเอง ซึ่งเป็นการมองตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

Rogers (1951, p. 136) กล่าวว่าไว้ว่า อัตมโนทัศน์เป็นโครงสร้างจากการรับรู้เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะ ความสามารถ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างตน ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านดีและไม่ดีที่บุคคลมีต่อตนเอง

อำไพ ศิริพัฒน์ (2515, น. 93) ให้ความหมายไว้ว่า อัตมโนทัศน์ คือ ความคิดความเชื่อทั้งหมดที่บุคคลมีต่อตนเองว่าเขามีบุคลิกลักษณะอย่างไร เกิดเป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ อันเป็นไปตามความรู้สึกที่ประเมินจากการสังเกตประสบการณ์ด้วยตนเอง นอกจากนั้นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นยังได้รับอิทธิพลจากความคิดเห็นที่บุคคลอื่นมีต่อตัวเราด้วย ซึ่งมองว่าเราเป็นอย่างไร จากการสังเกตพฤติกรรมที่เราแสดง ก่อเป็นความคิดที่สัมพันธ์กับบุคลิกภาพและเชื่อมโยงสู่ตัวเรา นำให้ตัวเราเองก็เชื่อว่ามีลักษณะเช่นนั้น

Fitts (1972, p. 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่าอัตมโนทัศน์ คือ ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม และการรับรู้เกี่ยวกับตนเองทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม

Bracken (อ้างถึงใน วราวุธ หิรัญศิริ, 2548, น. 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่าอัตมโนทัศน์ คือ การประเมินพฤติกรรมของตนเองในหลายมิติ แต่ละมิติมีเอกลักษณ์ที่สะท้อนพฤติกรรมในอดีต

และประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งส่งผลต่อการแสดงออกในปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถทำนายพฤติกรรมในอนาคตได้อีกด้วย

กาญจนา ภูยาธร (2541, น. 13) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อที่บุคคลมีต่อตนเอง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม อันเป็นผลมาจากการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดการแสดงออกของบุคคล โดยอัตมโนทัศน์นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามวุฒิภาวะและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับบุคคล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า อัตมโนทัศน์ คือ ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองทั้งทางด้านที่ดีและไม่ดี ความรู้สึกเหล่านี้เกิดขึ้นจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการแสดงออกของแต่ละบุคคล

ความสำคัญของอัตมโนทัศน์

อัตมโนทัศน์ได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับอย่างมากว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่เป็นแก่นแท้และคุณลักษณะประจำตัวของบุคคล ทุกเวลาและทุกสถานที่ (สุกัญญา วิบูลย์พานิช, 2536, น. 24) ด้วยเหตุนี้อัตมโนทัศน์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการแสดงออกของบุคคล หากบุคคลใดมีอัตมโนทัศน์ในทางบวกหรือมีอัตมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง ย่อมส่งผลให้พฤติกรรมของพวกเขาเป็นไปตามความคาดหวังและบรรทัดฐานของสังคม แต่หากอัตมโนทัศน์ของบุคคลเป็นไปในทิศทางลบ ย่อมส่งผลถึงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมตามไปด้วย ซึ่งย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเอง บุคคลรอบข้าง และสังคม

นอกจากนี้อัตมโนทัศน์ยังมีผลต่อความสามารถในการปรับตัวของบุคคลดังที่ Secord (อ้างถึงใน วราวุธ หิรัญศิริ, 2548, น. 19) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ในทางลบหรือมีอัตมโนทัศน์ที่อ่อนแอว่าจะมีความเชื่อมั่นในตนเองต่ำ มีการรับรู้คับแคบหรือเบี่ยงเบนจากความเป็นจริง เนื่องจากมีความรู้สึกว่าตนถูกคุกคาม มีระดับความวิตกกังวลสูง และหมกมุ่นอยู่กับตนเอง ทำให้ไม่สามารถปรับตัวต่อชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ตรงกันข้ามกับบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ที่เข้มแข็ง มักเป็นคนเปิดเผยได้รับการยอมรับ ปรับตัวกับคนรอบข้างได้ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ กระทำกิจกรรมใดมักจะประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ Lazarus (อ้างถึงใน ฤทัยรัตน์ ธรเสนา, 2535, น. 14) ได้กล่าวไว้ว่าอัตมโนทัศน์เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลและทำให้บุคคลเข้าใจตนเอง บุคคลจะแสดงพฤติกรรมไปตามที่คิดว่าตนเป็น ดังนั้นถ้าบุคคลมีอัตมโนทัศน์ในเรื่องใดในแง่ดี ก็จะมีแนวโน้มว่าบุคคลนั้นจะสามารถ

กระทำสิ่งนั้นได้ดี แต่หากบุคคลนั้นมีอัตมโนทัศน์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในแง่ลบ ก็จะมีแนวโน้มว่าบุคคลนั้นจะไม่สามารถกระทำสิ่งนั้นได้ดี

นอกจากนี้อัตมโนทัศน์ยังมีผลต่อพฤติกรรมและการปรับตัวของบุคคล ถ้าอัตมโนทัศน์มีความมั่นคง บุคคลจะสามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง ไม่มีปมด้อย ถ้าหากบุคคลมีอัตมโนทัศน์ในด้านไม่ดีจะเกิดความรู้สึกเป็นปมด้อย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์ เนื่องจากอัตมโนทัศน์เป็นองค์ประกอบสำคัญของบุคลิกภาพ ดังนั้นการที่มีอัตมโนทัศน์ต่างกันจึงทำให้มีพฤติกรรมต่างกันไป ด้วย โดยแต่ละบุคคลจะกระทำในทิศทางที่สอดคล้องกับอัตมโนทัศน์ของตน (เด่นสุรางค์ ภริมย์สวัสดิ์, 2539, น. 21) ดังที่ Fox (อ้างถึงใน วราวุธ หิรัญศิริ, 2548, น. 2) ได้กล่าวไว้ว่าอัตมโนทัศน์เป็นศูนย์กลางในการทำความเข้าใจ การรับรู้ และการกระทำ บุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ทางลบจะหมกมุ่นอยู่กับตนเอง อารมณ์อ่อนไหว วิตกกังวล และมีขอบเขตการรับรู้ที่แคบและบิดเบือน ในขณะที่บุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ในทางบวกจะมองโลกกว้างตามความเป็นจริง สามารถยอมรับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และรับรู้ความสามารถของตนเองอย่างแท้จริง

ดังนั้นแล้วอัตมโนทัศน์จึงมีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรม หากเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดสามารถพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทางบวก หรือมีอัตมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเองแล้ว ย่อมทำให้พวกเขา สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยลดพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้อีกทางหนึ่ง

ประเภทของอัตมโนทัศน์

Driever (1976, pp. 174-175) แบ่งประเภทของอัตมโนทัศน์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย (Physical Self-concept) เป็นการรับรู้ถึงรูปร่างหน้าตา การทำหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนความสัมพันธ์ทางเพศ สุขภาพ และความเจ็บป่วย ตามที่บุคคลรู้จักตนเอง ซึ่งก็คือภาพลักษณ์ (Body image) ของบุคคลนั่นเอง ภาพลักษณ์ของแต่ละบุคคลจะเป็นสิ่งเฉพาะสำหรับเขา โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1) ความสามารถในการกระทำหน้าที่ของร่างกาย
- 2) ความสามารถในการควบคุมการกระทำหน้าที่ของร่างกายให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่

2. อัตมโนทัศน์ส่วนบุคคล เป็นความเชื่อ ค่านิยม ความคาดหวัง ทศนคติ ปณิธานต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเองที่บุคคลยึดถืออยู่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

1) อัตมโนทัศน์ด้านศีลธรรมจรรยา (Moral-ethical Self-concept) คือ การกำหนดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมจรรยา และสิ่งที่เขาคิดว่ามีคุณค่าตามความสำนึกแห่งตนโดยเฉพาะด้านศาสนา

2) อัตมโนทัศน์ด้านเสมอต้นเสมอปลาย (Consistency) หมายถึง การที่บุคคลพยายามต่อสู้ฝ่าฟันเพื่อรักษาความมั่นคงในการจัดระเบียบตนเองให้มีความหนักแน่นเสมอต้นเสมอปลาย หรือเป็นการรักษาความมั่นคงของมโนภาพแห่งตน (Self-image) ไว้

3) อัตมโนทัศน์ด้านอุดมการณ์และความคาดหวัง (Self-ideal and Self-expectancy) เป็นความคาดหวังของบุคคลว่าตนอยากจะเป็นอะไร อยากจะทำอะไรบ้าง นั่นคือความสำนึกของบุคคลต่ออุดมคติและเป้าหมายในชีวิต โดยรับรู้ความคาดหวังของบุคคลอื่นที่มีต่อตนเองด้วย ความคาดหวังและความปรารถนาตามปณิธานนี้จะเป็นแนวทางในการวางแผนการดำเนินชีวิตให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย แต่ถ้าเขาไม่สำเร็จตามความมุ่งหวัง เขาจะรู้สึกหมดกำลังใจ

4) อัตมโนทัศน์ด้านการยกย่องนับถือตนเอง (Self-esteem) เป็นการรับรู้ถึงคุณค่าของตน รู้สึกว่าตนเองมีค่าสมควรได้รับการยกย่องนับถือก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ บุคคลที่มีความมั่นคงในตนเองเท่านั้นจึงจะให้คุณค่าแก่ตนเองได้ กล่าวคือ ความภาคภูมิใจในตนเอง จะรวมอยู่ในทุก ๆ องค์ประกอบของอัตมโนทัศน์ ดังนั้น ความสามารถในการควบคุมการทำหน้าที่ของร่างกาย การพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยาของตนได้ดี จึงมีผลให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจ นอกจากนี้ความหวังในปณิธานและความคาดหวังของบุคคลยังมีอิทธิพลโดยตรงต่อความรู้สึกภาคภูมิใจของเขา และในทางกลับกันความรู้สึกด้อยค่าไร้ความสำคัญ จะเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ด้านต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

ซูซีย์ สิทธิไกร (2529-2530, น. 67) ได้กล่าวถึงอัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคล โดยแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. อัตมโนทัศน์ที่ดี (Positive-Self concept) บุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ที่ดีจะมีความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองในทางที่ดี เช่น คิดว่าตนเองมีความสามารถที่ฉลาด ชัยชนะแข็งแกร่ง เป็นต้น

2. อัตมโนทัศน์ที่ไม่ดี (Negative-Self concept) บุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ที่ไม่ดีมักจะมีคามรู้สึกนึกคิดต่อตนเองในทางร้าย เช่น คิดว่าตนเป็นคนไม่มีคุณค่า ไร้ เกียรติยศ เป็นต้น

Wylie (อ้างถึงใน วรรณภรณ์ จิตตกุล, 2535, น. 18) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของอัตมโนทัศน์ส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. อัตมโนทัศน์ตามความเป็นจริง (Actual-Self concept) คือ ทักษะคิดและความรู้สึกที่ตนคือใคร เป็นอย่างไร เป็นภาพสะท้อนของตนเอง เช่น ฉันเป็นคนมีเหตุผล ฉันเป็นคนดี เป็นต้น อัตมโนทัศน์ตามความเป็นจริงนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) อัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากสังคม (Social-Self Concept) เป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนจากทักษะคิด หรือความคิดเห็นที่ผู้อื่นในสังคมรับรู้ว่าเป็นคนอย่างไร

2) อัตมโนทัศน์ที่รับรู้จากตน (Private-Self concept) เป็นการรับรู้จากบุคคลที่ได้มองตนเองแล้วว่าเป็นคนอย่างไร

2. อัตมโนทัศน์ตามอุดมคติ (Ideal-Self concept) คือ ทักษะคิดหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ว่าเป็นคนตามอุดมคติเป็นอย่างไร เช่น ฉันอยากเป็นคนเรียนเก่ง เป็นต้น อัตมโนทัศน์ตามอุดมคตินี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) อัตมโนทัศน์ตามอุดมคติของตนเอง (Own-Ideal Self concept) เป็นการรับรู้ตนในอุดมคติว่าตนอยากจะเป็นอย่างไร

2) อัตมโนทัศน์ตามอุดมคติของสังคม (Concept of Other for One) เป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนตามอุดมคติจากคนอื่นในสังคมว่า ตนควรจะเป็นอย่างไร

Fitts (อ้างถึงใน วรารุห หิรัญยศิริ, 2548, น. 18) ได้แบ่งโครงสร้างอัตมโนทัศน์โดยใช้หลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ การพิจารณาโดยใช้ตนเองเป็นเกณฑ์ (Internal Frame of Reference) และการพิจารณาโดยใช้ผู้อื่นเป็นเกณฑ์ (External Frame of Reference) ดังนี้

1. การพิจารณาโดยใช้ตนเองเป็นเกณฑ์ (Internal Frame of Reference) แบ่งเป็น

1) อัตมโนทัศน์ด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นอย่างไร เป็นการพิจารณาเพื่อตอบคำถามว่า “ฉันเป็นอะไร” (What I am)

2) อัตมโนทัศน์ด้านความพึงพอใจในตนเอง (Self-Satisfaction) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับความพึงพอใจในตนเอง เป็นการพิจารณาเพื่อตอบคำถามว่า “ฉันรู้สึกเกี่ยวกับตนเองอย่างไร” (How I feel about myself)

3) อัตมโนทัศน์ด้านพฤติกรรม (Behavior) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของตนเองในเรื่องต่าง ๆ เป็นการพิจารณาเพื่อตอบคำถามว่า “ฉันประพฤติหรือกระทำอย่างไร” (What I do or the way I am)

2. การพิจารณาโดยใช้ผู้อื่นเป็นเกณฑ์ (External Frame of Reference) แบ่งออกเป็น

1) อัตมโนทัศน์ด้านกายภาพ (Physical Self) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับการรับรู้ว่าคุณค่าอื่นมีความคิดเกี่ยวกับรูปร่าง ลักษณะร่างกาย สุขภาพ ความสามารถ และทักษะของตนอย่างไร

2) อัตมโนทัศน์ด้านศีลธรรมจรรยา (Moral Ethical Self) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับการประเมินตนเองในด้านศีลธรรมจรรยา โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ อัตมโนทัศน์ด้านนี้ได้รับอิทธิพลจากค่านิยม วัฒนธรรม ตลอดจนศาสนาที่นับถือ

3) อัตมโนทัศน์ด้านความเป็นส่วนตัว (Personal Self) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับคุณค่าในตนเอง ความคาดหวังด้านอุดมคติต่าง ๆ การประเมินบุคลิกภาพ และความรู้สึกมั่นใจในตนเอง

4) อัตมโนทัศน์ด้านครอบครัว (Family Self) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับคุณค่าและความพอใจในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว รวมถึงการรับรู้ที่ตนเองใกล้ชิดหรือห่างเหินจากครอบครัว

5) อัตมโนทัศน์ด้านสังคม (Social Self) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในการสร้างสัมพันธภาพ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

อัตมโนทัศน์สามารถแบ่งตามแหล่งที่เกิดได้ ดังนี้ (Byrne, อ้างถึงใน พรณีย์ ข. เจนจิต , 2534, น. 81)

1. ตนเองตามการรับรู้ของตนเอง (The Cognized Self-concept) คือ การที่บุคคลรับรู้ความสามารถ สถานภาพ และบทบาทของตนตามที่บุคคลคิดว่าตนเองเป็น

2. ตนเองตามการเรียนรู้ของสังคม (The Other Self or Social Self) คือ การที่บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดว่าคนอื่นมองตนและประเมินตนอย่างไร

อัตมโนทัศน์สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย ตามเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่ง โดยส่วนใหญ่มักแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก เช่น การแบ่งตามความรู้สึกต่อตนเอง เป็นอัตมโนทัศน์ที่ดีและอัตมโนทัศน์ที่ไม่ดี หรือการแบ่งตามแหล่งที่ก่อให้เกิดอัตมโนทัศน์ คือ อัตมโนทัศน์ที่พิจารณาโดยใช้ตนเองเป็นเกณฑ์และพิจารณาโดยใช้ผู้อื่นเป็นเกณฑ์ เป็นต้น อัตมโนทัศน์ในประเภทต่าง ๆ นี้ล้วนแต่เป็นการจัดแบ่งประเภทเพื่อให้เกิดความชัดเจนและสอดคล้องตามมิติที่ใช้ในการศึกษา โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แบ่งประเภทของอัตมโนทัศน์ออกเป็นด้านต่าง ๆ ตามแนวความคิดของ Fitts เนื่องจากมีความครอบคลุมอัตมโนทัศน์ทั้งในด้านของการพิจารณาโดยใช้ตนเองและใช้ผู้อื่นเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา อีกทั้งยังมีความครอบคลุมความคิดความรู้สึกที่มีต่อตนเองในทุก ๆ ด้านที่ก่อรวมเป็นตัวตนของบุคคลขึ้นมา

พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของอัตมโนทัศน์

อัตมโนทัศน์มีการพัฒนามาตั้งแต่วัยทารก โดยเริ่มจากเมื่อเด็กรู้จักแยกตนเองออกจากบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม กระบวนการแยกแยะตนเองจากสิ่งแวดล้อมจะเริ่มจากช้า ๆ และพัฒนาเร็วขึ้น เมื่อเด็กสามารถเข้าใจภาษา โดยการเรียกชื่อเด็กจะช่วยทำให้เด็กสามารถรับรู้ว่าเป็นบุคคลหนึ่ง จากนั้นเด็กจะเริ่มแยกสิ่งที่ตนชอบและไม่ชอบจากประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งประสบการณ์ที่สำคัญในวัยเด็ก คือ การได้รับความรัก ความอบอุ่น การเอาใจใส่จากบุคคลใกล้ชิดที่สุด คือ บิดา มารดา และบุคคลในครอบครัว ประสบการณ์ในครอบครัวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออัตมโนทัศน์ ประสบการณ์ที่ดีจะมีผลให้มีอัตมโนทัศน์ที่ดี อันเป็นพื้นฐานและแนวทางในการสร้างและพัฒนาอัตมโนทัศน์ของบุคคลในระยะต่อไป (กาญจนา ภูยาธร, 2541, น. 21)

Ellenson (อ้างถึงใน วราวุธ หิรัญยศิริ, 2548, น. 21) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับพัฒนาการของอัตมโนทัศน์ไว้ดังนี้

1. อัตมโนทัศน์เป็นสิ่งที่ค่อย ๆ พัฒนา บุคคลไม่ได้เกิดมาพร้อมกับความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง แต่บุคคลรับรู้สิ่งที่เรียกว่า “ฉัน” หรือ “ของฉัน” จากประสบการณ์และวุฒิภาวะ ซึ่งเริ่มจากการเรียนรู้ว่าอะไรคือ “ฉัน” และอะไร “ไม่ใช่ฉัน” การที่เด็กรับรู้ว่ามีมือและนิ้วเท้าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายของ “ฉัน” และเรียนรู้ว่า “ฉัน” ครอบคลุมถึงการกระทำและผลของการกระทำนั้น เป็นการได้มาซึ่งอัตมโนทัศน์ของบุคคล

2. บุคคลสำคัญ (Significant Others) มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของอัตมโนทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบิดามารดาและสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ของเด็กต่อบุคคลสำคัญนั้นจะทำให้บุคคลเรียนรู้ว่าบุคคลเหล่านั้นชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือไม่ยอมรับ ให้เกียรติหรือเพิกเฉยต่อตัวเขา ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้มีผลอย่างมากต่อพัฒนาการของอัตมโนทัศน์

3. บุคคลมี “ตนทางสังคม” (Social Selves) ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ว่ากลุ่มและบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันจะคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากบุคคลต่างกัน บุคคลจะปฏิบัติและแสดงตัวตนตามสภาพการณ์ เช่น เด็กวัยรุ่นจะแสดงออกต่อครอบครัว ครู เพื่อน และครูรักแตกต่างกัน

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (อ้างถึงใน สุกัญญา วิบูลย์พานิช, 2536, น. 28) อธิบายว่ามีปัจจัยหลายประการที่ทำให้อัตมโนทัศน์มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการที่ร่างกายมีพัฒนาการ การเจริญเติบโตของร่างกายเป็นสาเหตุประการหนึ่ง ที่ทำให้อัตมโนทัศน์ของบุคคลแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ในวัยเด็กบุคคลจะมีอัตมโนทัศน์อย่างหนึ่ง แต่เมื่อมีอายุมากขึ้นร่างกายมีการพัฒนาการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็就会有การเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ไปเป็นอีกแบบหนึ่ง โดยมีประสบการณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากวิกฤตการณ์ที่บุคคลจะต้องประสบ เช่น ความสูญเสีย ความเจ็บป่วย อุบัติเหตุ หรือภัยธรรมชาติ ฯลฯ จะเป็นเหมือนพลังกดดันที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้อัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล และ ความรุนแรงของสถานการณ์นั้นด้วย

3. การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลเนื่องจากการบำบัดทางจิต (Psychotherapy) เป็นกระบวนการช่วยเหลือผู้ป่วย หรือบุคคลทั่วไปที่ได้รับความกดดันทางอารมณ์มาก ๆ ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ โดยการช่วยให้แต่ละบุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายตามความสามารถของตน ถือว่าเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสถานการณ์ที่ตนเองประสบอยู่ โดยทั่วไปการบำบัดทางจิตมีวัตถุประสงค์ คือ ต้องการให้อัตมโนทัศน์ดีขึ้น ดังนั้นจึงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์โดยตรง

อำไพ ศิริพัฒน์ (2515, น. 98) ได้กล่าวไว้ว่า นักทฤษฎีเรื่อง “ตน (self)” เชื่อว่าอัตมโนทัศน์เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการสังเกตในภาวะหรือสถานการณ์ต่าง ๆ และจากปฏิกิริยาของผู้อื่นที่มีต่อตนเองด้วย อัตมโนทัศน์นี้จะพัฒนาไปได้เรื่อย ๆ ไม่มีขอบเขตและเวลามาจำกัด

จากการอธิบายถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ข้างต้น ทำให้ทราบว่าอัตมโนทัศน์เป็นสิ่งที่มีการพัฒนาตั้งแต่วัยทารกและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประสบการณ์ในวัยเด็กเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของบุคคล อัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคลสามารถพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งทำให้การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต

การประเมินอัตมโนทัศน์

อัตมโนทัศน์เป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีวิธีการประเมินอัตมโนทัศน์ของบุคคล ซึ่ง Fitts (อ้างถึงใน อำไพ ศิริพัฒน์, 2515, น. 101) ได้อธิบายไว้ว่าวิธีการประเมินอาจแบ่งเป็น 2 วิธี คือ

1) การสอบถามบุคคลโดยตรง ผลที่ได้เรียกว่า การรายงานเกี่ยวกับตนเอง (Self-report)

2) การให้ผู้เชี่ยวชาญหรือนักจิตวิทยาไปสังเกตพฤติกรรมของบุคคล และนำมาสรุปลงความเห็น ผลที่ได้เรียกว่า การลงความเห็นผู้อื่น (Inferred self-concept)

Snygg & Combs (อ้างถึงใน ลักษณะมี บุญธรรม, 2540, น. 49) เชื่อว่าเราจะเข้าใจพฤติกรรมของแต่ละบุคคลได้ก็ต่อเมื่อเราพยายามมองเหตุการณ์และสถานการณ์ในสายตาของผู้ประกอบพฤติกรรม ไม่ใช่จากความเป็นจริงในสายตาของบุคคลภายนอก ผู้ประกอบ

พฤติกรรมจะมีความคิดว่า การแสดงออกของเขามีจุดมุ่งหมายสมเหตุสมผลที่สุด ดีที่สุดสำหรับสถานการณ์ที่เขาประสบ นอกจากนั้นถ้าเราต้องการทราบทัศนคติของใครควรถามผู้นั้น เพราะไม่มีใครรู้จักเขาดีไปกว่าตนเอง

ดังนั้นแล้วการประเมินทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลนั้น สามารถประเมินได้โดยการให้บุคคลเหล่านั้นประเมินตนเองและการให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ประเมิน สำหรับการศึกษาในครั้งนี้จะใช้วิธีการประเมินโดยการให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้ประเมินตนเองเพื่อให้ผลที่ได้สอดคล้องกับทัศนคติของเขามากที่สุด

2. ทฤษฎีทัศนคติ

การศึกษาในเรื่องทัศนคติได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งทฤษฎีของแต่ละท่านนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อ ประสบการณ์ และแง่มุมต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจ จึงขอเสนอทฤษฎีทัศนคติในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

ทฤษฎีของ Rogers

ตามทัศนะของ Rogers ทัศนคติเป็นความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับ “ตน” ว่าตนเป็นใคร ควรทำอะไร และอยากเป็นเช่นไร ทัศนคติเป็นการสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ที่บุคคลรับรู้เกี่ยวกับตนเองทั้งในความรู้สึกนึกคิดและบทบาทในชีวิต ทัศนคติของบุคคลมีความหลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นตามวุฒิภาวะและประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และพฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ของบุคคล กล่าวได้ว่าทัศนคติเป็นเสมือนผลผลิตจากการหล่อหลอมทางสังคม (อ้างถึงใน วราวุธ หิรัญศิริ, 2548, น. 9)

Rogers ได้แบ่งโครงสร้างของบุคลิภาพไว้ 3 ประการ (อ้างถึงใน กาญจนา ภูยาธร, 2541, น. 14) ได้แก่

1) ประสบการณ์ บุคคลแต่ละคนมีชีวิตอยู่ในโลกของประสบการณ์ ซึ่งมีตนเองเป็นศูนย์กลาง โลกส่วนตัวของเขานี้ประกอบด้วยประสบการณ์ ซึ่งบุคคลจะรับรู้หรือไม่ก็ตาม แต่บุคคลผู้นั้นผู้เดียวที่รู้จักอย่างถ่องแท้ ผู้อื่นมีอาจล่วงรู้ได้อย่างสมบูรณ์ โลกแห่งประสบการณ์นี้ คือความจริงสำหรับบุคคลนั้น บุคคลมิได้มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อความจริงที่แท้จริง แต่เขาจะมีปฏิกิริยาต่อความจริงตามที่เขารับรู้

2) ทัศนคติ ด้วยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของบิดามารดาและผู้ใกล้ชิด ซึ่งเป็นผู้ประเมินค่าพฤติกรรมของเด็ก ส่วนหนึ่งของประสบการณ์จะค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นเป็นทัศนคติ ซึ่งมีลักษณะเป็นหน่วยรวม (Gestalt) ที่มีระบบอันประกอบด้วย การรับรู้

คุณลักษณะของสิ่งที่เป็น “ตัวฉัน” และการรับรู้ความสัมพันธ์ที่ “ตัวฉัน” มีกับผู้อื่นและสิ่งอื่น รวมทั้งค่านิยมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์เหล่านี้

3) ความสอดคล้องและไม่สอดคล้องระหว่างอัตมโนทัศน์และประสบการณ์ของตนเอง เมื่อประสบการณ์ซึ่งผ่านการรับรู้และถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของอัตมโนทัศน์นั้นตรงกันกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้น บุคคลจะมีการปรับตัวที่ดี มีวุฒิภาวะและมีประสิทธิภาพเต็มที่ (Fully Functioning) บุคคลจะยอมรับประสบการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น โดยปราศจากความหวาดหวั่นหรือวิตกกังวล สามารถที่จะคิดอ่านได้ตรงตามความเป็นจริง ตรงกันข้ามหากอัตมโนทัศน์ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์ บุคคลจะวิตกกังวล ความคิดอ่านของเขาจะถูกจำกัด ขาดความยืดหยุ่น และมีพฤติกรรมปกป้องตนเองด้วยวิธีการบางอย่าง กล่าวคือ เพื่อปฏิเสธประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่ หรือบิดเบือนประสบการณ์เหล่านั้นให้สอดคล้องกับอัตมโนทัศน์หรือสิ่งที่คิดว่าเป็นตนเอง ทำให้ประสบการณ์ที่แท้จริงไม่ได้ถูกจัดรวมเข้าสู่โครงสร้างของ “ตน” สิ่งที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นความตึงเครียดทางจิต (Psychological tensions) เป็นภาวะของการปรับตัวที่ไม่ดี

นอกจากนี้ Rogers (อ้างถึงใน สิริพรรณ มิ่งวานิช, 2537, น. 42) ได้กล่าวไว้ว่าความนึกคิดเกี่ยวกับตนเองนั้น จะมีทั้งลักษณะในแง่บวกและแง่ลบ ดังนี้

1. ลักษณะในแง่บวก บุคคลใดที่สามารถยอมรับตนเองได้ จะมีลักษณะที่สำคัญคือ

1) บุคคลนั้นจะต้องมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ที่เกิดจากการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง และสามารถปรับเปลี่ยนได้ ดังนั้นบุคคลที่มีความนึกคิดต่อตนเองในแง่บวก จะเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจและยอมรับข้อมูลในด้านที่แตกต่างกันได้

2) การมีแนวคิดเกี่ยวกับตนเองด้านบวก จะเอื้อต่อประสบการณ์ทางจิตใจของแต่ละบุคคล ให้สามารถประเมินตนเองในแง่ที่ดีได้ สามารถที่จะยอมรับตัวเองได้ว่า เราเป็นอย่างไร ในขณะที่เดียวกัน ก็สามารถให้การยอมรับบุคคลอื่นได้ด้วย

3) ผู้ที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในแง่บวก จะตั้งเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม และมีความเป็นจริง มีเนื้อหาที่สามารถทำสำเร็จได้ ซึ่งความสำเร็จนั้นจะก่อให้เกิดความยกย่อง นับถือตนเอง

2. ลักษณะในแง่ลบ สามารถแบ่งคุณลักษณะดังกล่าวได้ ดังนี้

1) บุคคลนั้นจะมองตัวเองในลักษณะผิดปกติ ขาดความสมดุล ขาดซึ่งความรู้สึกมั่นคงและความเป็นเอกภาพในตัวเอง ถือเป็นสิ่งที่แสดงถึงการปรับตัวที่ไม่ดี

2) บุคคลจะมองตนเองในลักษณะตายตัว ไม่ยืดหยุ่น สาเหตุเนื่องจากการขาดความรัก การเลี้ยงดูที่เข้มงวด และจากการที่บุคคลนั้นได้สร้างภาพพจน์ของตนเองตามลักษณะที่เขานึกคิดและเห็นว่าถูกต้องสมควร

นอกจากนี้ Rogers (อ้างถึงใน นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, 2549, น. 13-17) ยังได้กล่าวถึงทฤษฎีการมองตัวเองในแง่ลบหรือมองตัวเองไม่มีคุณค่า (Negative Self-concept) ซึ่งอธิบายไว้ว่า การที่เด็กและเยาวชนมีความคิดความรู้สึกต่อตนเองในแง่ลบว่าตนเองนั้นไม่มีคุณค่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความรู้สึกเหล่านี้เป็นเพราะไม่มีใครรักเขา บุคคลใดที่ไม่มีคนรักจะรู้สึกว่าโลกนี้โหดร้ายไม่ยุติธรรม ไม่มีใครเป็นมิตรด้วย คนที่เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเอง จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้ใหญ่ เพื่อน หรือบุคคลรอบข้างไม่ให้ความสนใจ เด็กและเยาวชนจึงไม่ให้ความสำคัญกับตัวเอง ไม่มีเป้าหมายในชีวิต คิดว่าตนเป็นคนที่สังคมไม่ต้องการ ไม่มีประโยชน์กับใคร เวลาจะทำอะไรประพฤติด้อย่างไร จึงมองว่าตนเป็นคนที่ไม่มีใครรักใครห่วงใย ดังนั้นจึงทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่คำนึงถึงผลของการกระทำที่พวกเขาได้ทำลงไป เนื่องจากเด็กและเยาวชนเหล่านี้คิดว่าแม้จะกระทำผิดไปก็ไม่มีการเสียใจกับการกระทำนั้น ไม่มีอะไรจะเสีย และรู้สึกว่าจะอยู่ตัวคนเดียวในสังคม จึงมีความคิดต่อต้านสังคม พวกเขากลัวการกระทำผิดโดยไม่ใส่ใจว่าใครจะเดือดร้อนกับการกระทำของเขา และยังเป็นการแก้แค้นสังคมที่ไม่สนใจตัวพวกเขาด้วย

เมื่อเด็กและเยาวชนรู้สึกไม่ดีต่อตนเอง มองว่าตนเองนั้นเป็นบุคคลที่ไม่มีใครรัก ไม่มีใครต้องการ ไม่เห็นคุณค่าของตนเอง ย่อมทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้มีพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคม สิ่งสำคัญที่ทำให้ความรู้สึกในแง่ลบเกิดขึ้นก็คือ การขาดความรัก ความเอาใจใส่จากครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด ทำให้ต้องหาสิ่งเติมเต็มและทดแทนสิ่งที่ขาดหายด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นแล้วหากครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนแล้ว จึงควรร่วมกันแก้ไขฟื้นฟูให้พวกเขาได้พัฒนาความเชื่อมั่นเชื่อถือตนเองและมีความรู้สึกต่อตนเองอย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาสามารถปรับเปลี่ยนการแสดงออกได้ตามความคาดหวังของสังคม

ทฤษฎีของ Sullivan

Sullivan ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ว่า อัตมโนทัศน์เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับตนเองที่เปลี่ยนแปลงได้ บุคคลได้สะสมสิ่งเหล่านี้เรื่อยมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยมีสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ทั้งบิดา มารดา ญาติพี่น้อง เพื่อน ๆ ตลอดจนโรงเรียน ศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม เป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังได้อธิบายว่าภาพพจน์ของตนเองเกิดขึ้นจากการสรุปตีความหมายจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง กระบวนการอบรมสั่งสอน

การให้ข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของช่วงชีวิต แต่จะเห็นเด่นชัดหรือมีความสำคัญมากในช่วงวัยรุ่น เพราะเป็นช่วงที่บุคคลสร้างระบบความเป็นตัวของตัวเอง

ภาพที่แต่ละคนมองเห็นตนเอง เช่น ฉันดี ฉันไม่ดี ล้วนแต่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้รับ เริ่มตั้งแต่การเลี้ยงดูในวัยทารก ความรู้สึกที่ทารกมีต่อบิดามารดา เช่น การมีภาพตนเองว่าเป็นคนดี เกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับความพึงพอใจจากการเลี้ยงดูของมารดาที่แสดงความอ่อนโยน ให้ความรักและความเอาใจใส่ แต่หากถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการตอบสนองย่อมก่อให้เกิดความวิตกกังวล เกิดภาพว่าฉันไม่ดี ไม่มีใครรัก ทำให้เกิดความกลัว ความตึงเครียด และความวิตกกังวลอย่างรุนแรง บุคคลเหล่านี้จะขาดวิธีในการจัดประสบการณ์ที่น่ากลัวเหล่านั้น ทำให้ไม่สามารถที่จะรวบรวมและค้นหาความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองได้

ทฤษฎีของ Combs & Snygg

Combs & Snygg (อ้างถึงใน วราวุธ หิรัญยศิริ, 2548, น. 7) กล่าวถึงอัตมโนทัศน์ว่าเป็นความคิด ความสามารถ การรับรู้และทุก ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล การแสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ของบุคคลนั้น ด้วยเหตุนี้อัตมโนทัศน์จึงส่งผลกระทบต่อการทำงานของบุคคล ซึ่งอาจจะบิดเบือนหรือปฏิเสธการรับรู้ในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับอัตมโนทัศน์ของตนได้ แต่การแสดงออกของพฤติกรรมมักจะสอดคล้องกับการรับรู้หรืออัตมโนทัศน์ของตนเองเสมอ

นอกจากนี้ Combs & Snygg ได้อธิบายธรรมชาติของอัตมโนทัศน์ไว้ดังนี้

- 1) ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลมีผลต่อการรับรู้ บุคคลจะเลือกรับรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับอัตมโนทัศน์ของตน
- 2) อัตมโนทัศน์ไม่ใช่สิ่งตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและบทบาทในแต่ละสังคม แต่จะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ ได้บ่อย ๆ
- 3) ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลสามารถผันแปรไปตามการรับรู้ ซึ่งขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ (Motivation) ความรู้ (Knowledge) และประสบการณ์

ทฤษฎีของ McDavid & Harari

McDavid & Harari (วราวุธ หิรัญยศิริ, 2548, น. 11-12) ได้กล่าวถึงอัตมโนทัศน์ของบุคคลว่าเป็นโครงสร้างของการรับรู้ที่ได้รับการจัดระเบียบ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ของ “ตน” โดยที่ “ตน” ครอบคลุมถึงการรู้จักและการประเมินตนเองของบุคคลนั้น ๆ การรับรู้ที่เกิดขึ้นอาจไม่ถูกต้องหรือบิดเบือนจากความเป็นจริงได้ เนื่องจากภาพของตนอาจมีส่วนที่รับรู้เกินจริงหรือไม่ใช่สิ่งที่ตนเองเป็นอยู่ รวมถึงอาจมีส่วนที่เป็นการปฏิเสธความเป็นจริงของตนเอง

McDavid & Harari มีความเห็นว่าอัตมโนทัศน์ที่บุคคลมีอยู่จะเป็นตัวกำหนดกรอบความคิดการตีความประสบการณ์ใหม่ของบุคคลนั้น ๆ หากข้อมูลที่เข้ามาสอดคล้องกับอัตมโนทัศน์ที่ตนเองมีอยู่ บุคคลจะรับประสบการณ์นั้นไว้ ส่วนสิ่งที่ไม่สอดคล้องจะถูกคัดออกและปฏิเสธไม่ให้เข้ามาอยู่ในอัตมโนทัศน์หรือความรู้สึกที่มีต่อตนเอง เช่น การที่รับรู้ว่าเป็น “คนใจดี” จากการที่ช่วยซื้อสินค้าที่เพื่อนร่วมงานนำมาขาย ทำให้ตนคิดว่ามีจิตใจดีเหมือน “คนบุญ” ซึ่งการรับรู้ของบุคคลนี้เป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดของตน โดยเขาอาจไม่ยอมรับรู้ว่าตนได้ปฏิเสธการบริจาคเงินแก่มูลนิธิไปแล้ว ซึ่งทำให้เขาอาจจะไม่ใช่คนใจดีต่อไป หรืออาจกล่าวได้ว่า บุคคลจะเลือกรับรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการและคิดว่าสิ่งนั้นเป็นตัวตนของตนเองเท่านั้น

จากทฤษฎีเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า อัตมโนทัศน์เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับตนที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมของบุคคล เนื่องจากอัตมโนทัศน์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของบุคลิกภาพซึ่งเกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และอัตมโนทัศน์เป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนเองที่อาจไม่ตรงกับความเป็นจริงได้ บุคคลจะหลีกเลี่ยงการรับรู้ที่บิดเบือนไปจากอัตมโนทัศน์ของตนเอง แต่ถึงอย่างไรก็ตามอัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคลสามารถที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ แรงจูงใจ เวลา และบทบาทในแต่ละสังคม

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์

Herlock (อ้างถึงใน มยุรี สิงโพราช, 2536, น. 13-15) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. อิทธิพลทางด้านลักษณะของร่างกาย และความเหมาะสมของรูปร่างลักษณะของร่างกายนั้น มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ เป็นตัวกำหนดความสามารถที่จะทำอะไร ๆ ได้หรือไม่ได้
2. ข้อบกพร่องของร่างกาย เป็นความบกพร่องของร่างกายที่เกิดขึ้น ซึ่งจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจของบุคคลและทำให้บุคคลมีเจตคติต่อตนเองในทางลบ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง
3. สุขภาพของร่างกาย บุคคลที่มีสุขภาพดีจะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมและสามารถกระทำการต่าง ๆ ได้ เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดทางด้านสุขภาพมาเป็นสิ่งขัดขวาง
4. อารมณ์ เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับความกดดันทางจิตใจ ความวิตกกังวลใจ ความเครียด ความแปรปรวนต่าง ๆ ความเหนื่อยอ่อนและความเบื่อหน่าย อันเป็นผลมาจากการ

ปรับตัวทางสังคม ส่วนความสุขและความพึงพอใจเป็นผลมาจากการยอมรับและความเข้าใจที่บุคคลมีต่อตนเองและสภาพแวดล้อม

5. เครื่องแต่งกาย เป็นสิ่งที่สามารถจะบ่งบอกถึงสถานภาพของบุคคล ซึ่งถ้าการแต่งกายนั้นได้รับการยอมรับจากสังคม ก็จะทำให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกว่าคุณค่าและมีความมั่นใจ

6. ชื่อจริง ชื่อเล่น เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของบุคคล ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

7. สถิติปัญญา เป็นสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงความสามารถ บุคคลมักจะเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นอยู่เสมอ ดังนั้นผู้ที่มีสถิติปัญญาต่ำจึงรู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าผู้อื่น

8. ระดับความทะเยอทะยาน เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคลมาก ซึ่งเกิดขึ้นจากการประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว บุคคลที่ประสบความสำเร็จจะเกิดความรู้สึกที่ภาคภูมิใจและตั้งใจที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมายที่สูงมากขึ้น ซึ่งแตกต่างไปจากบุคคลที่ประสบความล้มเหลวที่มีแต่ความรู้สึกท้อถอย

9. รูปแบบของวัฒนธรรม มีผลต่อการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก ถ้าพฤติกรรมของบุคคลมีความสอดคล้องกับรูปแบบพฤติกรรมของกลุ่ม ก็ได้รับการยอมรับจากกลุ่มชนนั้น

10. อิทธิพลในสถานศึกษา เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคลไม่น้อย เช่นกัน อาทิ ความโอ้อวดของอาคารสถานที่ ครู ผลการเรียน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจของบุคคล

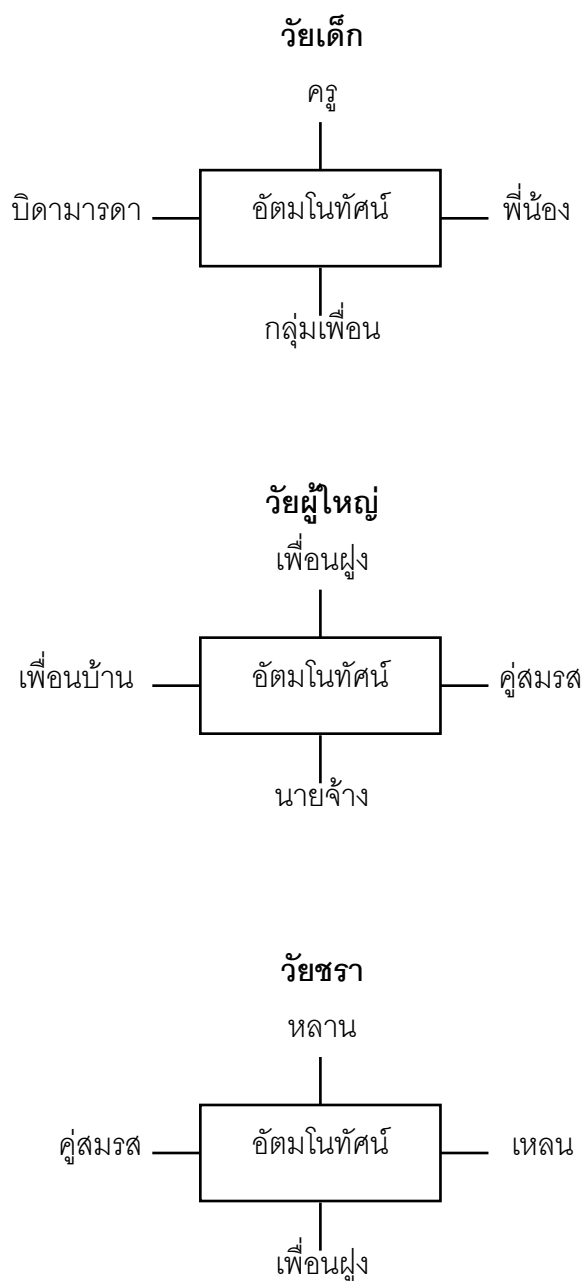
11. สถานภาพทางสังคม สิ่งนี้มีอิทธิพลทำให้บุคคลมีความต้องการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพให้เป็นที่ยอมรับ เพราะการยอมรับหรือการเป็นที่นิยม (Popularity) ของกลุ่มจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ และเป็นการเพิ่มระดับการยอมรับตนเอง

12. อิทธิพลในครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเป็นสังคมแรกที่บุคคลจะได้เรียนรู้ ดังนั้นเจตคติและพฤติกรรมที่บิดา มารดาแสดงออก จึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและอัตมโนทัศน์ของบุคคลอย่างมาก

นอกจากองค์ประกอบหลักดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว Hurlock (อ้างถึงใน ราชัน เหล่ารักผล, 2540, น. 22) ยังได้อธิบายถึงโครงสร้างขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคลวัยต่าง ๆ ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1

โครงสร้างองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคลวัยต่าง ๆ

ที่มา: Hurlock, อ้างถึงใน ราชัน เหล่ารักผล, 2540, น. 22

จากแผนภูมิสรุปได้ว่า การพัฒนาอัตมโนทัศน์ของบุคคลในวัยต่าง ๆ มีองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัย โดยในวัยเด็กนั้นสิ่งที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ คือ บิดามารดา ครู พี่น้อง และกลุ่มเพื่อน สำหรับในวัยผู้ใหญ่ คือ เพื่อนบ้าน เพื่อนฝูง คู่สมรส และนายจ้าง ในวัยชราานั้นได้แก่ คู่สมรส หลาน เหลน และเพื่อนฝูง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเพื่อนนั้นมีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทุกวัย ทั้งนี้เพราะบุคคลมีโอกาสนในการติดต่อสื่อสาร พูดคุยสังสรรค์ และอยู่กับเพื่อนมาก ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้และเปรียบเทียบซึ่งกันและกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าเพื่อนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของบุคคลแต่ละคนในทุกช่วงวัยหรือตลอดชีวิต

นอกจากองค์ประกอบทั้ง 12 ด้าน และสิ่งที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ในแต่ละช่วงวัยแล้ว ยังมีการนำเสนอถึงปัจจัยที่มีผลต่ออัตมโนทัศน์ ดังต่อไปนี้ (พรณี ช. เจนจิต, 2534, น. 203-205)

1. ประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิต ความบกพร่องของประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิตจะส่งผลต่อการแสดงออกของบุคคล เนื่องจากเป็นสิ่งที่ฝังใจและยังส่งผลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของบุคคลด้วย

2. อิทธิพลทางวัฒนธรรม บุคคลในทุกวัฒนธรรมจะพัฒนาบุคลิกภาพขึ้นมาเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นในช่วงของการอบรมเลี้ยงดู ตั้งแต่เริ่มแรกเด็กอาจจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีบุคลิกภาพเป็นไปตามความต้องการของสังคมนั้น ๆ ค่านิยมทางวัฒนธรรมจึงสะท้อนให้เห็นได้จากการอบรมเลี้ยงดู ถ้าหากสังคมใดฝึกให้เด็กในครอบครัวเป็นคนทำอะไรโดยนึกถึงครอบครัว เมื่อจะทำการต่าง ๆ ก็จะทำให้เด็กเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ ให้ความสำคัญร่วมมืออุทิศตน ในทางตรงกันข้ามถ้าสังคมใดเลี้ยงดูในลักษณะที่คำนึงถึงตนเองเป็นใหญ่ จะทำให้เด็กเป็นคนที่ทำอะไรตามความต้องการของตนเอง ไม่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพ

3. ร่างกาย มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือ เป็นตัวกำหนดความสามารถที่เด็กจะทำอะไรได้หรือไม่ได้ ทางอ้อมคือ ความคิดเกี่ยวกับร่างกายของตนเองนั้น เป็นผลเนื่องมาจากการที่เด็กคิดว่าคนรอบข้างคิดอย่างไรกับตน

4. สติปัญญา เด็กที่เฉลียวฉลาดมาก ๆ มักชอบทำอะไรแปลก ๆ การที่เด็กมีอัตมโนทัศน์ว่าตัวเองต่างจากผู้อื่น ทำให้เด็กที่ฉลาดทำตัวไม่ถูกในเวลาเข้ากลุ่ม ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ ไม่มั่นใจในตนเองในการคบเพื่อน ส่วนเด็กที่มีอัตมโนทัศน์ว่าตัวเองไม่ฉลาดเท่าเพื่อน จะรู้สึกเป็นคนวงนอก ซึ่งจะทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึกด้อย เด็กพวกนี้จะมีประสบการณ์แคบ ซึ่งเป็นผลทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเท่าที่ควร

5. ความสำเร็จและความล้มเหลว ความล้มเหลวไม่เพียงแต่จะเป็นสิ่งทำลายทัศนคติเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงการปรับตัวในสังคมอีกด้วย ความสำเร็จจะนำไปสู่การพัฒนาทัศนคติ และช่วยส่งผลไปสู่การปรับตัวของเด็กในสังคมต่อไป

6. การยอมรับทางสังคม เด็กที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อนว่าเป็นผู้นำ จะทำให้เด็กพัฒนาความมั่นใจในตนเอง มีลักษณะมั่นคง มีความภาคภูมิใจ เด็กที่เป็นมิตรและมีความมั่นใจในตนเองจะมีเพื่อนมาก ยิ่งเด็กรู้จักเพื่อนมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้เด็กพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ไม่ค่อยมีเพื่อนฝูง เด็กจะรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ มีอารมณ์ขุ่นมัว หงุดหงิด และรู้สึกว่าเป็นเพื่อน ๆ ไม่เป็นมิตรกับตน

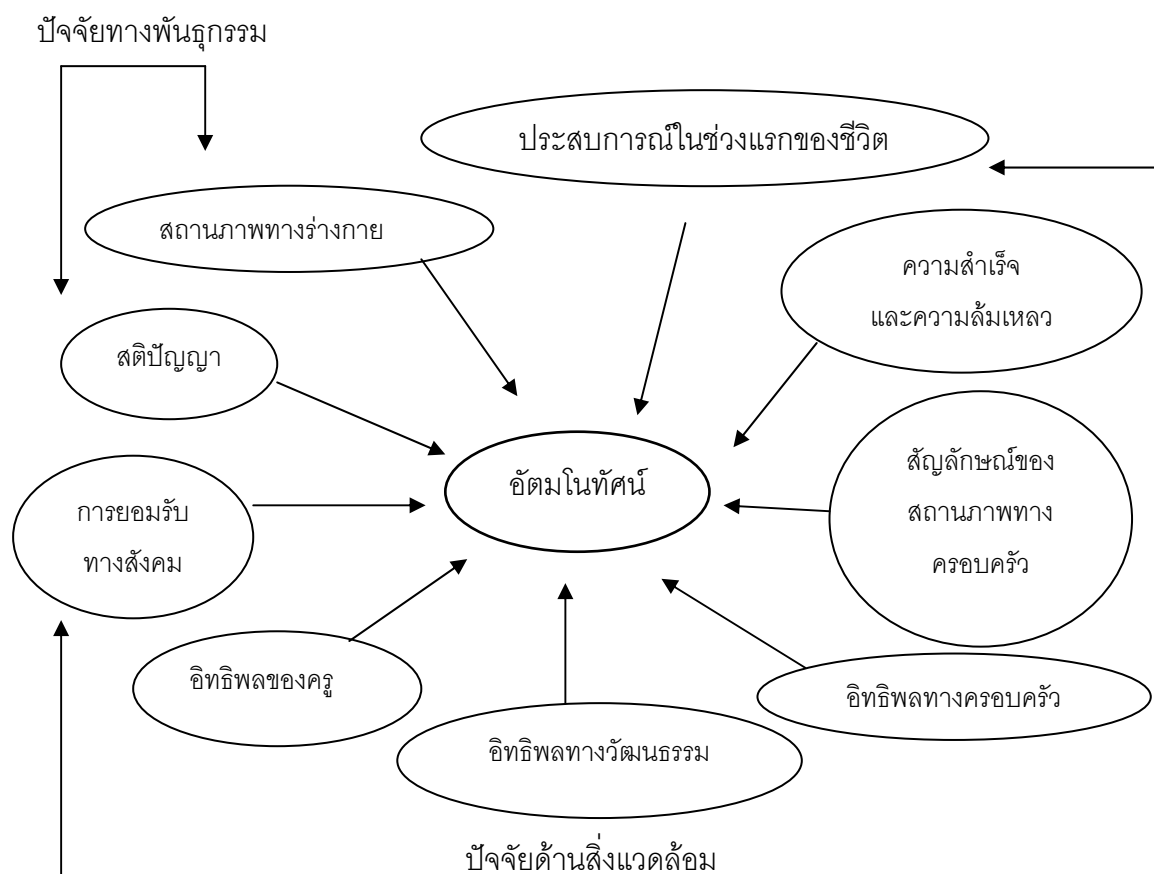
7. สัญลักษณ์ของสถานภาพทางครอบครัว ได้แก่ เสื้อผ้าเครื่องใช้ เด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดีมาก เพราะเป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับหรือไม่ยอมรับจากกลุ่ม

8. อิทธิพลของครู ครูจะต้องมีเจตคติในการยอมรับผู้อื่นให้ความอบอุ่นและเป็นกันเอง

9. อิทธิพลทางครอบครัว ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทัศนคติของเด็กมากที่สุด เพราะบ้านเป็นสังคมแรกที่เด็กเรียนรู้แบบต่าง ๆ เด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับบ้านมากกว่าสังคมอื่น ๆ เจตคติของบิดามารดาที่มีต่อตัวเด็ก ถ้าเต็มไปด้วยความรัก ความเข้าใจ และความสนใจจะช่วยให้เด็กปรับตัวได้ดี สำหรับเด็กที่ปรับตัวไม่ได้ เพราะอยู่กับบิดามารดาที่มีอารมณ์ปฏิเสธ ขาดความรักความอบอุ่น มีความรู้สึกที่เกลียดชัง ตลอดจนความเข้มงวดกดขี่ในพฤติกรรมของเด็ก

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทั้งส่วนที่เป็นเรื่องของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2.2
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์

ที่มา: กรัณฑา อัมพฤษ, 2549, น. 23

นอกจากนี้แล้ว พรรณี ข. เจนจิต (อ้างถึงใน สมศรี รัตนวัฒนา, 2534, น. 22) ยังได้อธิบายไว้ว่าปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนนั้นอาจสรุปได้ 2 ประการ คือ

1) ครอบครัว จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอัตมโนทัศน์ เริ่มมาจากครอบครัว บุคคลรอบข้างซึ่งมีความสำคัญต่อเด็ก (Significant Others) ล้วนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ทั้งสิ้น การที่บุคคลเหล่านั้นมีที่ทำอย่างไร ประพฤติเช่นไรกับเด็ก ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อทัศนคติที่เด็กมีต่อตนเองไม่ว่าจะทางบวกหรือทางลบ

2) สิ่งแวดล้อม บุคคลสำคัญรอบ ๆ ตัวเด็ก เช่น ครู เพื่อนต่างมีส่วนสำคัญในการสร้างอัตมโนทัศน์ทั้งสิ้น ยิ่งเติบโตเป็นวัยรุ่น อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมก็มีมากตามไปด้วย ซึ่งรวมทั้งค่านิยมทางสังคมและทัศนคติ ดังนั้นการสร้างความรู้สึกรักตัวเองที่ดีจะต้องอยู่ในบรรยากาศที่

ทำท่าย มีการยอมรับนับถือความสำเร็จ และมีความอบอุ่น ซึ่งสอดคล้องกับที่ สุชา จันทรเฒ (2536, น. 82) กล่าวว่า การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมให้เด็กจะทำให้เด็กอยู่สภาพแวดล้อมที่มีทัศนคติที่ดี และทำให้เด็กสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงทัศนคติบางอย่างได้

พรณทิพย์ เกษะนันท์ (2516, น. 66) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ทำให้อัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลง ได้แก่

1) สังคมที่เขาอาศัยอยู่ การเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับจากสังคมที่เขาอาศัยอยู่นั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ของบุคคลได้ ทั้งในทางที่ดีขึ้นหรือด้อยลง

2) ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและมีอิทธิพลเหนือพัฒนาการของบุคคลนั้น เช่น บิดามารดา ครู ญาติ หรือเพื่อนสนิท ความไว้วางใจ ความเชื่อถือ เจตคติที่กลุ่มคนเหล่านี้มีต่อบุคคลนั้น มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ของบุคคลได้

3) อัตมโนทัศน์ตามปณิธาน หมายถึง ความนึกคิด เจตคติเกี่ยวกับตนเองตามที่บุคคลนั้นปรารถนาจะเป็น บุคคลจะตั้งอัตมโนทัศน์ตามปณิธานเอาไว้ แล้วพยายามเปลี่ยนตัวเองให้เป็นไปตามปณิธานที่ตั้งเอาไว้ ถ้าทำได้อัตมโนทัศน์ของตนก็จะดีขึ้น ถ้าทำไม่ได้ก็จะเกิดความท้อถอย รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า ทำให้อัตมโนทัศน์ด้อยลง

จากปัจจัยและองค์ประกอบดังที่ได้กล่าวถึงนั้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ของบุคคล ทั้งทางด้านของร่างกาย สติปัญญา และที่สำคัญคือการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมรอบตัว ทั้งในระดับที่มีความใกล้ชิด คือ ครอบครัว เพื่อน ไปจนถึงวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม โดยในแต่ละช่วงวัยจะมีปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์แตกต่างกันออกไป แต่สิ่งที่สำคัญคือการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้อัตมโนทัศน์เปลี่ยนแปลงไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ

หากพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดแล้ว จะพบว่าสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ตั้งแต่สภาพแวดล้อมภายในครอบครัว เพื่อน โรงเรียน และสื่อมวลชน ในที่นี้จึงขอเสนอถึงรายละเอียดของปัจจัยในด้านต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง โดยจะกล่าวถึงลักษณะและรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว ความสัมพันธ์กับเพื่อน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชน จากนั้นจึงนำมาเชื่อมโยงว่าปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่ออัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอย่างไร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว

การอบรมเลี้ยงดูนั้น คือ การที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่ดูแลเอาใจใส่บุตรให้เจริญเติบโตทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งถ่ายทอดทักษะต่าง ๆ

ในการดำรงชีวิต ซึ่งการอบรมสั่งสอนนี้จะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็ก สภาวะอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ดังนั้นการที่เด็กจะมีบุคลิกภาพและอัธมโนทัศน์ทางบวกหรือลบนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การอบรมเลี้ยงดู และการถ่ายทอดความรู้ ทักษะคติของผู้เป็นมารดาหรือผู้ปกครองที่มีต่อบุตรด้วย (ณัฐวัตร ลุณหงส์, 2544, น. 25) นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูยังถูกอธิบายว่าเป็น การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบิดามารดากับบุตร ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจ และความเชื่อ ควบคู่ไปกับการเลี้ยงดูและฝึกพฤติกรรมต่าง ๆ การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องทุกขณะที่เด็กใช้ชีวิตกับบิดามารดา มีผลต่อพฤติกรรมในปัจจุบันและสะสมเป็นศักยภาพที่จะแสดงออกในอนาคต การอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญที่สุดต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกเด็กจะมีพฤติกรรมหรือการแสดงออกที่เหมาะสมหรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับจากบิดามารดาเป็นสำคัญ (สายฝน จันทะพรม, 2546, น. 31)

การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวยังเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของเด็ก เพราะประสบการณ์ที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาจะช่วยพัฒนาและเสริมสร้างความรู้ ความคิด สติปัญญา และพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง ถ้าหากบิดามารดาอบรมและเลี้ยงดูลูกอย่างถูกต้องเหมาะสม รวมถึงการใช้เหตุผลในการส่งเสริมหรือขัดขวางพฤติกรรมของเด็กและมีการลงโทษหรือให้รางวัลอย่างเหมาะสมกับพฤติกรรมของเด็ก จะช่วยให้เด็กเรียนรู้และรับทราบถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ, 2528, น. 5-6, อ้างถึงใน ณัฐวัตร ลุณหงส์, 2544, น. 25) เด็กก็จะเติบโตเป็นคนที่มีเหตุผล กล้าตัดสินใจ มีความเชื่อมั่น และภาคภูมิใจในตนเอง ในทางตรงข้ามหากบิดามารดาให้การอบรมเลี้ยงดูอย่างไม่ถูกต้อง อาทิ บิดามารดาละเลย ไม่ดูแลเอาใจใส่ในการอบรมเลี้ยงดูลูก หรือบิดามารดาเข้มงวดและบังคับให้ลูกประพฤติปฏิบัติตามที่ตนต้องการมากเกินไป อาจทำให้เด็กกลายเป็นคนที่ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าตัดสินใจ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้จะทำให้เด็กขาดความมั่นใจ ไม่เชื่อมั่นในตนเอง และไม่มีภาคภูมิใจในตนเอง (สาวิตรี ทยานศิลป์, อ้างถึงใน ณภัทร อังคะสุพพลา, 2546, น. 26)

สัมพันธภาพในครอบครัว

เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดส่วนใหญ่จะขาดความรักความอบอุ่นจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ถึงแม้บิดามารดาจะสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน แต่ก็ไม่สามารถจะสนองความต้องการของลูกได้ทั้งหมด เพราะลูกยังขาดความต้องการทางจิตใจ เพราะแม้จะอยู่ด้วยกัน แต่ก็ยังคงไม่สามารถเติมเต็มความรู้สึกของเด็กและเยาวชนได้อย่างเต็มที่ (โสภา ชูพิกุลชัย, 2532, น. 99-111) ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจึงเป็นอิทธิพลทางสังคมที่สำคัญและมีผลต่อพฤติกรรมการปรับตัวและบุคลิกภาพของวัยรุ่น รวมถึงสภาวะอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของ

วัยรุ่นอีกด้วย โดยเฉพาะความรักความเข้าใจที่ส่งผลให้บิดามารดาและบุตรมีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอันดีต่อกัน (สายฝน จันทะพรหม, 2546, น. 25)

สาวิตรี ทยานศิลป์ (อ้างถึงใน ฦกัทร อังคะสุวพลา, 2546, น. 27) ศึกษาถึงอิทธิพลของความสัมพันธ์และความเข้าใจกันภายในครอบครัวที่มีต่อระดับความภาคภูมิใจในตนเองพบว่า บุคคลซึ่งอาศัยอยู่ในครอบครัวที่สมาชิกให้ความรักความเอาใจใส่ต่อกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีทัศนคติต่อกันในทางที่ดี แนวโน้มที่บุคคลนั้นจะมีระดับความภาคภูมิใจในตนเองและมีอัตมโนทัศน์ต่อตนเองในทางที่ดีก็จะเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530, น. 48-50) ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความรู้ที่นึกคิดเกี่ยวกับตนเองว่า การประเมินตนเองของเด็กในวัยเยาว์จะสัมพันธ์กับสัมพันธ์ภาพระหว่างเด็กและบิดามารดา เด็กจะทราบหรือประเมินเกี่ยวกับตนเองจากคำบอกเล่า ว่ากล่าว ตีชมของบิดามารดา

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวเด็กกับบิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อการมองตนเองในทางบวกแล้ว ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับมารดาก็มีผลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของเด็กและเยาวชนเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในครอบครัวที่บิดามารดาหย่าร้างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะครอบครัวที่มีบิดาและมารดาอยู่ด้วยกันนั้น บุตรจะได้รับการเลี้ยงดูแบบให้ความรักมากกว่าครอบครัวที่บิดามารดาหย่าขาดจากกันหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต นอกจากนั้นเด็กที่มาจากครอบครัวแตกแยกมักจะารู้เห็นถึงความขัดแย้งและการทะเลาะวิวาทของบิดามารดา เป็นเหตุให้เด็กรู้สึกไม่สบายใจ เครียด หงุดหงิด อารมณ์เสีย ขาดความมั่นใจและสูญเสียความรู้สึกที่ดีต่อตนเองไปในที่สุด

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญที่สุดในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสภาวะอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกายและอารมณ์ของบุคคลจะมีจุดเริ่มต้นมาจากครอบครัว ถ้าบุคคลประสบปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว บุคลิกภาพและวุฒิภาวะทางอารมณ์ของเขาย่อมที่จะได้รับการกระทบกระเทือนตามไปด้วย (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์; วิจิตรา วสุวานิช และ T. Berry, อ้างถึงใน ฦกัทร อังคะสุวพลา, 2546, น. 94)

ความสัมพันธ์กับเพื่อน

วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการแสวงหาตัวตนที่แท้จริงผ่านการเลียนแบบตามทฤษฎีพัฒนาการจิตสังคม ซึ่ง Erikson ได้อธิบายลักษณะความขัดแย้งทางจิตใจของวัยรุ่นว่าตรงกับลักษณะ “Identity and Identity diffusion” โดยมีกลุ่มบุคคลที่เป็นศูนย์กลางของวัยคือ กลุ่มเพื่อนรุ่นเดียวกัน เพื่อนต่างกลุ่ม ผู้ที่ได้รับความนับถือว่าเป็นแบบฉบับ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2531, น. 52-53) ดังนั้นการละทิ้งภาพของตนเองจากความเป็นเด็กเพื่อเข้าถึงภาพตนเองที่เป็นผู้ใหญ่ จึง

จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการสะท้อนภาพจากกลุ่มอ้างอิง (Reference group) ที่สำคัญในวัยนี้คือ กลุ่มเพื่อน ดังนั้นการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อกระบวนการเกิดอัตมโนทัศน์

วัยรุ่นมักจะคลุกคลีกับเพื่อนเพศเดียวกัน วัยรุ่นต้องการเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ ต้องการทำให้ตัวให้เหมือนเพื่อน ลอกเลียนลักษณะไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ทรงผม ภาษา หรือท่าทาง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ ดังนั้นลักษณะของเพื่อนที่วัยรุ่นคบจึงบอกถึงความรู้สึกหรือภาพพจน์ของตนเอง เพราะวัยรุ่นจะเลือกคบเพื่อนที่คล้าย ๆ ตนเอง เช่น เด็กเรียนดีจะอยู่ในกลุ่มเรียนดีด้วยกัน หรือเด็กที่เรียนอ่อนก็จับกลุ่มในพวกเรียนไม่ดี นอกจากนี้แล้วการคบเพื่อนยังมีผลให้วัยรุ่นมีลักษณะดังนี้ (ณภัทร อังคะสุวพลา, 2546, น. 41)

- 1) เริ่มเรียนรู้ที่จะคำนึงถึงความรู้สึก ความต้องการของผู้อื่น ซึ่งแสดงถึงการเรียนรู้วุฒิภาวะทางอารมณ์
- 2) เริ่มเรียนรู้การวางตัวในบทบาทที่เหมาะสมกับเพศของตน ช่วยให้รู้สึกมั่นคงในความเป็นชายหรือเป็นหญิงของตนเอง ไม่ประหม่า อึดอัด หรือปรับตัวไม่ได้เมื่ออยู่ต่อหน้าเพื่อนต่างเพศ
- 3) เริ่มเรียนรู้บทบาทหรือสถานะของเขาในสังคม เช่น เป็นผู้นำกลุ่มหรือเป็นผู้ตาม หรือมีบทบาทอย่างไร ช่วยให้มีความภาคภูมิใจ มั่นใจ และมีความนับถือตนเอง ซึ่งสำคัญยิ่งต่อสุขภาพจิตหรืออนาคตของวัยรุ่น
- 4) หากวัยรุ่นชอบอยู่อย่างโดดเดี่ยว แยกตัวไม่ใส่ใจที่จะมีเพื่อนสนิท อาจเป็นวัยรุ่นที่มีปัญหาขาดทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือมีภาพพจน์ของตนเองในทางลบ มีอารมณ์เศร้ามีปมด้อยหรือถึงขั้นเป็นโรคจิตโรคประสาทได้

พรพนวดี จันทราข (2544, น. 68) พบว่านักเรียนที่มีพฤติกรรมผิวนัยที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนจะมีอัตมโนทัศน์ที่ดี อาจเป็นเพราะการยอมรับทางสังคม ทำให้เด็กมีความต้องการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของเขาเองให้เป็นที่ยอมรับ ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง เริ่มแรกเด็กต้องการเป็นที่ยอมรับของเพื่อนฝูง จึงพัฒนาบุคลิกภาพให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อนฝูง โดยเฉพาะในวัยรุ่น กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมาก พฤติกรรมของเด็กจะเปลี่ยนตามที่เพื่อนในกลุ่มมองดูและรู้สึกต่อตัวเขา ทั้งการยอมรับหรือวิพากษ์วิจารณ์ตัวเขา เป็นผลให้เด็กเกิดทัศนคติต่อตนเอง ถ้าได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อน จะทำให้เด็กพัฒนาความมั่นใจในตนเอง สามารถพัฒนาตัวเองให้เป็นที่ยอมรับได้ นอกจากนี้การคบเพื่อนเป็นพฤติกรรมสังคมที่สำคัญยิ่งต่อจิตใจของวัยรุ่น แต่การคบเพื่อนก็ย่อมมีทั้งคุณและโทษ เพื่อนอาจเป็นผู้ประคับประคองจิตใจของวัยรุ่นในยามทุกข์ร้อน ซึ่งแน่วสิ่งมีประโยชน์เพื่อทำให้วัยรุ่นรู้สึก

ต่างคนต่างเป็นเจ้าของชีวิตของกันและกัน แต่ในมุขกลับกันเพื่อนก็อาจชักนำวัยรุ่นไปในทางเสื่อมถอย วัยรุ่นที่กระทำผิดกฎหมายโดยส่วนใหญ่เมื่อค้นหาสาเหตุมักจะพบว่าปัจจัยหนึ่งเกิดจากเพื่อนชักจูง เช่น ดิทยาเสพติด ดังนั้นการรู้จักคบเพื่อนที่ดีนี้จะชักจูงกันไปในทางที่ดีและกระทำพฤติกรรมที่เหมาะสม (สายฝน จันทะพรม, 2546, น. 45)

สภาพแวดล้อมในโรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อตัวเด็กเป็นอย่างมาก เนื่องจากในวันหนึ่ง ๆ เด็กใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนมากเท่า ๆ กับอยู่ที่บ้าน เด็กจึงอยู่ในสายตาของครูพอ ๆ กับบิดามารดา หรือผู้ปกครองก็ว่าได้ สาเหตุที่เด็กเป็นพาลเกรงใจอาจเนื่องจากการที่โรงเรียนใช้วิธีปฏิบัติต่อเด็กไม่ถูกต้องหรือใช้วิธีที่รุนแรงเกินไป ตลอดจนลงโทษเด็กไม่ถูกทางก็ได้ ดังที่ วิรัช วรรณรัตน์ (อ้างถึงใน อัญชลี หนักแน่น, 2537, น. 28) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพการณ์ในโรงเรียนมีส่วนทำให้เด็กประพฤติผิดและเกิดพฤติกรรมที่ไม่ดีได้ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ไม่ดีและไม่เหมาะสมจะทำให้เด็กทำผิดกฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากครูและเพื่อน วิธีการปกครองชั้นเรียน และกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ นอกจากนี้ พรพนวดี จันทราช (2544, น. 67) ได้กล่าวไว้ว่าสถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนเป็นสถานที่แห่งที่สองที่สำคัญต่อการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก บทบาทของครูอาจารย์ในการอบรมเด็กเป็นบทบาทสำคัญของจากบิดามารดา ครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กตลอดเวลาที่อยู่โรงเรียน และเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนารอบด้านในตัวเด็ก ครูไม่ใช่มีหน้าที่เพียงแค่สอนนักเรียน ครูยังเป็นบุคคลที่ควบคุมดูแลเอาใจใส่เด็ก ฝึกอบรมด้านศีลธรรม จริยธรรม เพื่อปลูกฝังให้เด็กเป็นคนดีมีความคิด สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การศึกษานั้นเป็นการเตรียมและนำบุคคลเข้าไปสู่ชีวิตที่ดำรง พัฒนาเด็กให้มีคุณภาพทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และด้านจิตใจ รวมทั้งการสร้างเสริมทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องในสังคม ซึ่งการศึกษาจะช่วยให้เด็กบรรลุเป้าหมายได้หรือไม่นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับโรงเรียนนั่นเอง ดังนั้นครูอาจารย์จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเนื่องจากเป็นผู้ให้การศึกษาแก่เด็ก และเป็นบุคคลที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพโดยรอบด้าน โรงเรียนและครูจึงถือได้ว่าเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กไม่ว่าจะเป็นด้านคุณธรรม จริยธรรม ครูที่รู้จักและเข้าใจเด็กเป็นรายบุคคลว่าเด็กมีพัฒนาการแต่ละด้านเป็นอย่างไร รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้ปัญหา และความต้องการของเด็ก เพื่อที่จะปฏิบัติตัวต่อเด็กได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ให้ความรักความเอาใจใส่เด็กอย่างเท่าเทียมกัน มีความคงเส้นคงวาในการอบรมสั่งสอนเด็ก มีความยุติธรรม จะช่วยให้เด็กปรับตัวได้ และเกิดทัศนคติที่ดีต่อครู ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กด้วย ในทางกลับกัน โรงเรียนอาจจะกลายเป็นปัจจัยที่ส่งผลด้านลบกับเด็กได้ เช่น ในบรรยากาศที่ครูห่างเหินต่อระเบียบวินัย

การทำโทษเด็กอย่างไม่เหมาะสม หรือครูไม่เข้มงวด ปล่อยปละละเลยจนเด็กไม่ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ถูกต้อง (บุญกอบ วิสุมิตะนันท์ และ สาย ชินบุตร, อ้างถึงใน ณัฐวัตร ลุนหงส์, 2544, น. 31-32)

นอกจากนี้ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน ยังส่งผลต่อการเรียนรู้และบุคลิกภาพซึ่งมีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของผู้เรียน เนื่องจากครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็ก บุคลิกภาพของครู มีส่วนอย่างมากต่อการเกิดระเบียบวินัยและการควบคุมปัญหาทางวินัยของเด็ก การที่ครูขาดความเข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก โดยการไม่ให้ความสนใจว่าเด็กทำอะไร การใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล ขาดความเป็นกันเองกับเด็ก ขาดความยุติธรรม จะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองไม่มีคุณค่า ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง ในทางตรงกันข้ามหากเด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครู ได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ โดยมีครูคอยให้ความช่วยเหลือและเป็นที่ปรึกษาที่ดี มีความเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของเด็ก จะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่าตนเองเป็นบุคคลที่มีคุณค่า มีความรู้สึกนึกคิดที่ดีเกี่ยวกับตนเอง ทำให้สามารถพัฒนาตนเองเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมได้เป็นอย่างดี (พรธรวดี จันทราช, 2544, น. 62-63)

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน

สื่อมวลชน อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของบุคคลในสังคมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด จริยธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ นอกจากนี้โทรทัศน์ยังเป็นสื่อมวลชนที่ดึงดูดความสนใจเด็กได้ดีเพราะให้ทั้งภาพและเสียง จึงมีอิทธิพลที่จะติดฝังในความรู้สึกนึกคิดมากกว่าสื่อมวลชนที่ถ่ายทอดเพียงด้านใดด้านหนึ่ง เช่น วิทยุ หนังสือ ซึ่งนักวิชาการจำนวนมากเห็นว่าภาพที่โทรทัศน์นำเสนออาจจะสะท้อนความจริงในสังคมหรือไม่ก็ได้ การที่เด็กดูโทรทัศน์ทุกวัน ภาพต่าง ๆ ที่เสนอออกมาจะค่อย ๆ ซึมซับเข้าไปกลายเป็นทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อในที่สุด (ณัฐวัตร ลุนหงส์, 2544, น. 34)

สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความคิด อารมณ์ และทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมการเล่นแบบของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ เนื่องจากการนำเสนอทั้งภาพและเสียงรายการต่าง ๆ ที่นำเสนอผ่านทางโทรทัศน์ จึงเป็นสิ่งที่เร้าที่นำเสนอ มี การนำเสนอข่าว การนำเสนอละคร ภาพยนตร์ ภาพดารา นักร้อง ศิลปิน กิจกรรม กีฬาต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่หลากหลาย (สายฝน จันทะพรหม, 2546, น. 52-53) ซึ่งผลการศึกษาของ สุกัญญา ติระวนิช และ นันทริกา คุ่มโพธิ์จัน (อ้างถึงใน พรธรวดี จันทราช, 2544, น. 69) พบว่า สื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างมาก สื่อที่ดีมีเนื้อหาสาระและนำเสนออย่างเหมาะสม จะมีส่วนในการเสริมสร้างบุคลิกภาพของเด็กไปในทางที่ดีได้ แต่ปัจจุบันมีสื่อมวลชนจำนวนไม่น้อยที่มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ไม่เหมาะสมสำหรับวัยรุ่น โดยมีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มีเนื้อหา

รุนแรง เลวร้าย เมื่อสื่อที่ไม่เหมาะสมแพร่กระจายออกไป ย่อมส่งผลกระทบต่ออารมณ์ จิตใจ และพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นไปในทางที่ไม่ดี

พรรณวดี จันทราช (2544, น. 62-63) พบว่า นักเรียนที่มีพฤติกรรมผิวนัยที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อสารมวลชนสูงจะมีอัตมโนทัศน์ต่ำ นั่นคือมีอัตมโนทัศน์ที่ไม่ดี อาจเป็นเพราะสื่อสารมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือ การโฆษณา หนังสือการ์ตูน มีบทบาทและอิทธิพลต่อการค้นหาตัวตนของเด็ก ข่าวสารจากสื่อมวลชนบางลักษณะไม่เหมาะสมสำหรับการสร้างตัวตนของเด็ก เนื่องจากสื่อสารมวลชนเสนอเรื่องสำหรับคนทุกชั้นทุกวัย เด็กวัยรุ่นได้รับทราบและซึมซับองค์ประกอบในการสร้างตัวตนในแง่มุมที่ไม่เหมาะสมตามวัยของตนเข้าไปด้วย

อย่างไรก็ตามรายการโทรทัศน์และรายการบันเทิงในบางครั้งเป็นเพียงจินตนาการของนักเขียนซึ่งไม่อาจตรงกับความเป็นจริง หากเด็กและเยาวชนรับสารที่ไม่เหมาะสมย่อมก่อให้เกิดความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมในทางที่ไม่เหมาะสมได้ ตลอดจนอาจเกิดการเปรียบเทียบตนเองกับผู้มีสถานภาพทางสังคมที่ดีกว่า มีความอยากเป็น อยากได้ อยากมี หากไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการย่อมประสบกับความผิดหวัง น้อยเนื้อต่ำใจ ดังนั้นแล้วการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการมองตนเองหรือความรู้สึกที่เด็กและเยาวชนมีต่อตนเอง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่าการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว ความสัมพันธ์กับเพื่อน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน มีความเกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าของตนเอง ความภาคภูมิใจ พัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ด้วยเหตุนี้ปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ศึกษานำมาปรับใช้ในครั้งนี้

4. ทฤษฎีกลไกการควบคุม

ผู้คิดทฤษฎีนี้ คือ Walter C. Reckless นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกา ทฤษฎีกลไกการควบคุม (Containment Theory) เน้นว่าบุคคลจะยับยั้งไม่กระทำความผิดต่อเมื่อมีกลไกการควบคุมสูง กลไกที่กล่าวถึงมีอยู่ 2 ระบบ คือ กลไกการควบคุมภายนอก ได้แก่ ความรักห่วงใย ความผูกพันทางสังคมกับผู้อื่น และกลไกการควบคุมภายใน ได้แก่ การควบคุมตนเอง ความคาดหวังที่มีเหตุผล การมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง การมีความรับผิดชอบ ความสามารถอดทน ต่อความคับข้องใจ การหาสิ่งชดเชยเพื่อให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจและอื่น ๆ (Gibbons, 1976, p. 95)

นอกจากนี้ Reckless (อ้างถึงใน สุขชา จันทรโสม, 2533, น. 13) ยังกล่าวว่ามีแรงผลักดันที่ทำให้คนกระทำผิดอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1) แรงกดดันทางสังคม (Social Pressures) อันได้แก่ ความขัดแย้งกัน การทะเลาะกันภายในครอบครัว การถูกเอารัดเอาเปรียบ การขาดโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพ การมีฐานะที่ไม่ทัดเทียมกัน การมีระบบชนชั้น ตลอดจนความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ทางสังคม

2) แรงดึงดูดทางสังคม (Social Pulls) อันได้แก่ การคบเพื่อนไม่ดี การเข้าร่วมกลุ่มกับผู้กระทำผิด การถูกชักจูง ยั่วยุ หรือเชิญชวนให้กระทำผิด

3) แรงปรารถนาภายใน (Inner Pushes) ได้แก่ ความไม่พอใจ ความผิดหวัง ความเครียด ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความก้าวร้าว ความอยากรวย อยากมีเกียรติ ความชิงดีชิงเด่น ความต้องการอย่างแรงกล้า ความรู้สึกต่ำต้อย รวมถึงความวิตกกังวล

หากแรงผลักดันดังกล่าวอยู่เหนือกลไกการควบคุมภายในหรือภายนอกแล้ว ย่อมทำให้คนกระทำผิดและกลายเป็นอาชญากรในที่สุด ดังนั้นกลไกการควบคุมภายในและภายนอกที่เข้มแข็งย่อมป้องกันการเกิดอาชญากรรมได้ แต่หากเกิดอาชญากรรมมากแสดงให้เห็นว่ากลไกการควบคุมภายในและภายนอกอ่อนแอ ไม่อาจต้านทานกับพลังกดดัน พลังดึงดูดทางสังคมและความต้องการภายในที่มีอยู่ได้ เราจึงต้องพัฒนาทั้งจิตใจของบุคคล และสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งเพื่อให้สมาชิกในสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นสงบเรียบร้อย และปลอดภัยจากอาชญากรรม

ทฤษฎีนี้ยังมีข้อสังเกตที่น่าสนใจ ดังนี้ (นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, 2548, น. 117-118)

1) ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายอาชญากรรมได้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากกล่าวถึงสภาพจิตใจ วัตถุประสงค์ที่เห็นชัดเจน ไม่เน้นไปข้างใดข้างหนึ่ง ทำให้สามารถศึกษาคดีอาชญากรรมได้ดี

2) เป็นทฤษฎีที่อธิบายอาชญากรรมจากตัวบุคคลที่กระทำผิด

3) เป็นทฤษฎีที่วางกฎเกณฑ์เพื่อจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และนักกฎหมาย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งของกลไกการควบคุมภายในและภายนอก

4) ทฤษฎีนี้นับว่าเป็นความรู้ที่นำไปสู่การแก้ไขเฉพาะราย (Individual) ที่จะต้องศึกษาค้นหาความอ่อนแอของผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้น

5) เป็นทฤษฎีที่ใช้สำหรับการป้องกันการเกิดอาชญากรรม โดยการดูแลกลไกการควบคุมของบุคคลตั้งแต่ในวัยเด็ก โดยการวางแนวทางการจัดกิจกรรม โปรแกรมพัฒนาคุณภาพทางจิตใจให้มีความเข้มแข็ง เพิ่มพลัง รวมถึงการสร้างความแข็งแรงของโครงสร้างทางสังคม

โดยสรุปนั้น ทฤษฎีกลไกการควบคุมให้ความสำคัญกับกลไกการควบคุมทั้งภายในและภายนอก เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยป้องกันอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลแต่ละคนย่อมมีกลไกทั้งสองระบบนี้แตกต่างกัน ดังนั้นการพัฒนาทัศนคติหรือความรู้ที่ดีต่อตนเองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด หรือการพัฒนากลไกการควบคุมภายในที่เข้มแข็ง ไปพร้อม ๆ กับการเสริมสร้างกลไกควบคุมภายนอกนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยบรรเทาปัญหาการกระทำผิดให้ลดลงได้

5. ทฤษฎีการติดตรา

ทฤษฎีการติดตรา (Labeling Theory) เป็นทฤษฎีอาชญาวิทยาที่มีมุมมองต่อสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรมที่ส่วนประกอบทางสังคมทั้งหมด โดยมองว่าการศึกษาอาชญากรรมจำเป็นต้องศึกษาจากปฏิกิริยาของสังคม การศึกษาแนวนี้จึงไม่ได้มองหรือศึกษาที่ตัวอาชญากรหรือพฤติกรรมอาชญากรรมโดยตรง แต่มุ่งประเด็นการศึกษาไปที่ปฏิกิริยาหรือการโต้ตอบของสังคม ซึ่งหมายความว่ารวมถึงประชาชนและเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมในสังคมที่มีต่อตัวบุคคลที่กระทำผิดหรือพฤติกรรมผิดกฎหมายนั้น แล้วนำมาวิเคราะห์ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอาชญากรรมหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนของบุคคลหรือไม่อย่างไร (พรชัย ชันดี และคณะ, 2543, น. 138)

แนวความคิดทฤษฎีติดตราได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์โดยสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของภาษาหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารทางสังคม ทั้งนี้โดยมีหลักการพื้นฐานว่าบุคคลจะสร้างหรือมีความสำนึกหรือความรู้สึกต่อตนเอง (Individual's Identify and Self-concept) ต่อบุคคล ต่อสิ่งของ หรือเหตุการณ์ใด เฉพาะในกระบวนการติดต่อสื่อสารทางสังคมเท่านั้น (Akers, อ้างถึงใน พรชัย ชันดี และคณะ, 2543, น. 138) ดังนั้นแล้วการติดต่อสื่อสารแบบตัวต่อตัวของบุคคล โดยผ่านทางภาษาพูด กริยาท่าทาง และสัญญาณต่าง ๆ จึงมีความสัมพันธ์กับการให้ความหมายหรือความรู้สึกต่อตนเองของแต่ละบุคคล หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการรับรู้ซึ่งนำมาสู่การกำหนดตนเอง โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การที่บุคคลอื่นประเมินตนเองอย่างไร
- 2) บุคคลได้รับรู้ถึงการที่บุคคลอื่นได้ประเมินตนเอง
- 3) ตนเองได้ประเมินตนเองว่าอย่างไร

ตามแนวคิดของ Tannenbaum (อ้างถึงใน พรชัย ชันดี และคณะ, 2543, น. 141) ได้นำเสนอว่าการควบคุมอาชญากรรมของสังคมนั้น จะสร้างปัญหาอาชญากรรมมากกว่าที่จะแก้ไข โดยได้นำเสนอถึงผลกระทบของการถูกดำเนินคดีโดยกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อเยาวชน ผู้ถูกจับกุมว่าเป็นกระบวนการที่แยกเด็กออกจากกลุ่ม ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกถูกกักกัน เขาจึงสร้างความรู้สึกลึกแก่ตนเองว่าเป็นบุคคลใหม่ซึ่งแตกต่างไปจากก่อนที่จะถูกจับกุม เนื่องจากเขาถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มของผู้ที่เป็นขโมย ซึ่งสิ่งนี้จะติดตัวเขาไปตลอดชีวิต และไม่สามารถกลับมาอยู่ในสังคมได้ดังเดิม การถูกแยกออกจากสังคมทำให้เขาถูกผลักดันให้ไปรวมตัวกับกลุ่มคนในลักษณะเดียวกัน ซึ่งจะสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่เขาในการนำไปสู่การเป็นอาชญากรมืออาชีพ

Lemert (1951, อ้างถึงใน วราวุธ หิรัญศิริ, 2548, น. 4) ให้ความสำคัญกับผลของการควบคุมทางสังคมต่อการกระทำผิด โดยพิจารณาผลสืบเนื่องจากการที่บุคคลถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ การกระทำดังกล่าวเป็นการตีตราบุคคล (Labeling) ซึ่งนำไปสู่การยอมรับของบุคคลว่าตนเป็นผู้กระทำผิดกฎหมาย อันจะส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลและต่อย้ำความคิดความรู้สึกด้านการกระทำผิดในจิตใจของบุคคลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเห็นว่ากระบวนการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนถาวรเป็นการปรับตัวหรือตอบโต้ของบุคคลต่อปฏิกริยาโต้ตอบทางสังคมหรือต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเขาในลักษณะที่หมดทางเลือก เพราะว่าปฏิกริยาโต้ตอบทางสังคมจะก่อให้เกิดการขัดกันระหว่างบุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนกับชุมชน บุคคลดังกล่าวจะถูกแยกตัวออกจากสังคมหรือชุมชน เป็นเหตุให้ทางเลือกของบุคคลดังกล่าวเหลืออยู่เพียงทางเลือกในการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่อไปหรือการรวมกลุ่มกับพวกที่มีพฤติกรรมเช่นเดียวกัน (ทัศนีย์ ลักษณะวิชนชัย และคณะ, 2549, น. 22-23)

ดังนั้นแล้วทฤษฎีตีตราจึงสามารถนำมาใช้ในการอธิบายถึงความรู้สึกที่มีต่อตนเองของเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมดำเนินคดีได้ เนื่องจากเด็กและเยาวชนเหล่านี้ถูกมองว่าแตกต่างจากเด็กและเยาวชนทั่วไป จึงต้องถูกแยกออกจากครอบครัว สังคมที่เคยอยู่อาศัย และเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหรือกระบวนการที่ระบุว่าเด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นผู้ที่กระทำผิด สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ย่อมมีผลต่อความคิดความรู้สึกนึกคิดและการมองตนเองของเด็กและเยาวชน

6. ทฤษฎีการประทับตรา (พรชัย ชันดี และคณะ, 2543, น. 149)

ประมาณปลายทศวรรษที่ 1980 ได้มีนักวิชาการหลายท่านนำแนวคิดทฤษฎีตีตรามาผสมผสานกับทฤษฎีอื่นเพื่ออธิบายการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมในสังคม นักวิชาการที่นำเสนอทฤษฎีแนวนี้ที่สำคัญ คือ John Braithwaite ในหนังสือที่ชื่อว่า “อาชญากรรม ความละอาย และ

การยกเลิกการแบ่งแยก (Crime Shame and Reintegration) ซึ่งได้อธิบายว่าพฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคลอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกหลายประการ หากแต่เมื่อสังคมได้ดำเนินการลงโทษเท่ากับเป็นการทำให้บุคคลดังกล่าวเกิดความละอาย (Shaming) อันจะส่งผลให้บุคคลได้สร้างความสำเร็จในตนเองว่าเป็นอาชญากรและจะมีพฤติกรรมดังกล่าวต่อไปอีกในอนาคต ซึ่งกระบวนการลงโทษทางสังคมในลักษณะนี้ถูกเรียกว่าเป็นการประทับตราหรือการทำให้บุคคลเสียหน้า (Stigmatization) ซึ่งเท่ากับเป็นการปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าวกลับมามีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม

Braithwaite ได้นำเสนอวิธีดำเนินการกับผู้กระทำผิดในรูปแบบของการพยายามทำให้บุคคลที่กระทำผิดกฎหมาย กลับมาเป็นบุคคลที่เคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมได้อีกครั้ง โดยการให้อภัยหรือการทำให้บุคคลดังกล่าวไม่รู้สึกรู้ว่าถูกประทับตราว่าเป็นอาชญากรต่อไป ซึ่งเรียกกระบวนการนี้ว่าการทำให้บุคคลไม่รู้สึกละอาย (Reintegrative Shaming) หากสังคมใดเลือกใช้กระบวนการนี้ต่อบุคคลที่กระทำผิดกฎหมาย จะช่วยให้มีแนวโน้มการเกิดอาชญากรรมที่ต่ำกว่าการที่สังคมเลือกใช้การลงโทษที่ทำให้อาชญากรรู้สึกอับอายและถูกกีดกันออกจากสังคม ซึ่งจะส่งผลให้อาชญากรดังกล่าวรวมตัวกันประกอบอาชญากรรมต่อไป

ทฤษฎีนี้มีข้อเหมือนกับทฤษฎีตีตราในกรณีที่ยอมรับว่าสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมในครั้งแรกเกิดจากปัจจัยภายในร่างกายของบุคคลและสภาพแวดล้อมทางสังคม แต่ Braithwaite ไม่ได้ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมอาชญากรรมครั้งแรกมากนัก เนื่องจากเขาให้ความสนใจกับสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมในครั้งต่อไป โดยนำเสนอว่าพฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคลจะลดลงหรือเพิ่มมากขึ้นนั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการทางสังคม หากสังคมใดมีการประทับตราบาปหรือทำให้บุคคลได้รับความอับอาย (Stigmatization) บุคคลก็จะมีพฤติกรรมอาชญากรรมมากขึ้นและไม่สามารถแก้ไขได้ ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลที่กระทำผิดถูกดำเนินการโดยกระบวนการให้อภัยและยินดีต้อนรับบุคคลดังกล่าวกลับเข้ามาในสังคม หรือที่เรียกว่ากระบวนการทำให้บุคคลไม่รู้สึกละอาย (Reintegration Shaming) บุคคลผู้นั้นจะสำนึกผิดและดเว้นหรือเลิกพฤติกรรมอาชญากรรม

7. ทฤษฎีกระจกสองตน

Cooley (วรารุณ หิริญยศิริ, 2548, น. 10-11) ได้อธิบายถึงทฤษฎีกระจกสองตน (Looking-Glass Self Theory) ว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมที่บุคคลเติบโตขึ้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการที่บุคคลมองตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิตเขา จากพื้นฐานนี้

Cooley ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “กระจกส่องตน” โดยอธิบายว่ากระจกส่องตนเองเกิดจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้าง เช่น การได้พูดคุยกัน การได้มีโอกาสพบปะกับคนอื่น ๆ จะได้ข้อมูลซึ่งนำมาใช้ประเมินตนเอง ในลักษณะเช่นนี้ทำให้การแสดงออกของบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยจะเป็นเหมือนกระจกส่องตัวเราจากสายของคนรอบข้าง ซึ่งสะท้อนกลับมาให้เห็นว่าเราเป็นอย่างไร

Cooley ได้กล่าวว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับตนประกอบด้วยกระบวนการ 3 ประการ คือ

- 1) ผู้อื่นมองภาพพจน์ของเราอย่างไร เป็นภาพรวมด้านต่าง ๆ ที่ผู้อื่นคิดเกี่ยวกับตัวเรา โดยที่อาจยังไม่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน
- 2) เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ การแสดงออกของบุคคลอื่นที่มีต่อตัวเราจะได้รับความรู้สึกว่าเขาคิดอย่างไรเกี่ยวกับตัวเรา
- 3) ในขณะที่ผู้อื่นมีปฏิสัมพันธ์กับตัวเรา จะมีความรู้สึกต่อตนเองเกิดขึ้นเพราะมีรับความรู้สึกว่า บุคคลอื่นรู้สึกเช่นไรกับตัวเรา

ดังนั้นอัตมโนทัศน์จึงก่อรูปแบบขึ้นจากการลองผิดลองถูก ซึ่งจะมีการเรียนรู้ทั้งค่านิยม เจตคติ ตลอดจนบทบาทต่าง ๆ Cooley พยายามที่จะอธิบายเกี่ยวกับความรู้สึกต่าง ๆ ที่แต่ละคนมีต่อตนเอง อันเนื่องมาจากสัมพันธภาพทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรูปร่างหน้าตา ความคิด จุดมุ่งหมาย ความทะเยอทะยาน ภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนการตีความพฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลรอบข้างมีต่อเขา ดังนั้นตัวตนและสังคมต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน สำหรับ Cooley แล้วมองเห็นว่าอัตมโนทัศน์เป็นอัตมโนทัศน์ที่เกิดจากการมองของผู้อื่น หรือจากการที่เราคิดว่าคนอื่นคิดอย่างไรเกี่ยวกับตัวเรา (Coser, อ้างถึงใน อุบล อุบลแก้ว, 2542, น. 13,)

การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

1. ความหมายของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมาจากภาษาอังกฤษว่า “Juvenile Delinquency” ซึ่งมีการแปลเป็นภาษาไทยที่แตกต่างกัน ในอดีตนั้นใช้คำว่า ยุวอาชญากร หรืออาชญากรเด็ก แต่คำนี้มีความรุนแรงเกินไป ปัจจุบันจึงใช้คำว่า “การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน” หรือบางคนใช้คำว่า “เด็กเถร” (สุชา จันทรธม, 2533, น. 2)

Krisberg & Austin (อ้างถึงใน วารุณี ฐิริสินสิทธิ์, 2531, น. 21) กล่าวว่า ส่วนใหญ่แล้วพฤติกรรมใดที่ถูกมองว่าไม่ดีสำหรับเด็กและเยาวชนหรือไม่เป็นไปตามบรรทัดฐาน ค่านิยมของสังคม จะถือว่าเป็นการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนทั้งสิ้น

Robinson (อ้างถึงใน ศรีหทัยา ชูสุวรรณ, 2525, น. 16) ได้กล่าวว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจัดเป็นประเภทหนึ่งของอาชญากรรม ซึ่งแสดงถึงการคุกคามขั้นต้นต่อระเบียบทางสังคม และกระตุ้นความสนใจต่อสาธารณชน ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้น เชื่อว่าผู้กระทำผิด (Delinquency) ในวันนี้จะกลายเป็นอาชญากร (Criminal) ในอนาคต

Power and Witmer (1951, p. 180) ได้ระบุถึงเกณฑ์ 3 ประการ ในการพิจารณาความหมายของเด็กและเยาวชนกระทำผิด ดังนี้

1. ความหนักเบาของความผิด หรือความร้ายแรงของการกระทำ
2. ความถี่ของการกระทำ หรือกระทำบ่อยครั้งแค่ไหน
3. ความรู้สึกนึกคิดของผู้กระทำผิดที่มีต่อสังคมหรือผู้มีอำนาจในสังคม

จากเกณฑ์ทั้ง 3 ประการนี้ นำมาสู่การแบ่งเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ เด็กที่เกเรที่สุด เกเรธรรมดา เกเรเป็นบางครั้ง ไม่ค่อยเกเร และเกเรน้อยที่สุด

แม้ในกฎหมายไทย จะมีได้นิยามศัพท์ที่ว่า “การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน” หมายความว่าอย่างไร แต่เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 11 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งในคดีต่อไปนี้

- (1) คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
- (2) คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้อินมาตามมาตรา 61วรรคแรก
- (3) คดีที่ศาลจะต้องพิพากษาหรือสั่งเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนตามบทบัญญัติของ

กฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลครอบครัว

จากมาตราดังกล่าวจึงพอสรุปได้ว่า การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น หมายถึง การกระทำความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา และการกระทำความผิดต่อกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวจะพิพากษาหรือมีคำสั่ง

นอกจากนี้ มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ยังได้นิยามคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ไว้ว่า

เด็ก หมายความว่า บุคคลที่มีอายุเกินกว่า 7 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์
 เยาวชน หมายความว่า บุคคลที่มีอายุ 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์

เกณฑ์ที่ใช้ในการแยกเด็ก หรือ เยาวชน ก็คืออายุของบุคคลนั้น โดยจะพิจารณาว่าในวันทำการกระทำความผิดได้เกิดขึ้นเป็นวันแรกนั้น ผู้กระทำความผิดอายุเท่าไร หากผู้กระทำความผิดอยู่ในช่วงตั้งแต่ 7 ปีเต็มแต่ยังไม่ถึง 14 ปีเต็ม ถือว่าบุคคลนั้นเป็น “เด็ก” แต่หากบุคคลนั้นมีอายุตั้งแต่ 14 ปีเต็มแต่ยังไม่ถึง 18 ปีเต็ม ถือว่าบุคคลนั้นเป็น “เยาวชน” ไม่ว่าบุคคลนั้นจะบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสก่อนอายุครบ 18 ปี (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 20) หรือไม่ก็ตาม

เมื่อพิจารณาถึงการจัดแบ่งประเภทและฐานความผิดของเด็กและเยาวชนจะพบว่ามีการจัดประเภทลักษณะการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน (สมัย ศิริทองถาวร, 2541) ไว้ดังนี้

1. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ได้แก่ ลักทรัพย์ พยายามลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ พยายามวิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ พยายามปล้นทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ ข่มขืนทรัพย์ ยักยอกทรัพย์ ทำให้เสียทรัพย์ รับของโจร

2. ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ ฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา พยายาม ฆ่าผู้อื่นประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นเสียหาย ชุลมุนต่อสู้เป็นเหตุให้ผู้อื่นตาย ทำร้ายร่างกาย พยายามทำร้ายร่างกาย มั่วสุมตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นบาดเจ็บ ชุลมุนต่อสู้เป็นเหตุทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ เป็นต้น

3. ความผิดเกี่ยวกับเพศ ได้แก่ กระทำอนาจาร ช่มชู้ กระทำชำเรา พรากผู้เยาว์ โทรมหญิง พยายามทำความผิดเกี่ยวกับเพศ เป็นต้น

4. ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ เสพยาเสพติด มียาเสพติดไว้ในครอบครอง ค้ายาเสพติด เป็นต้น

5. ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประเทศ เสรีภาพ ชื่อเสียง และการปกครอง ได้แก่ ช่องโจร วางเพลิง ทำให้เกิดเพลิงไหม้ หมิ่นประมาท ความผิดต่อเจ้าพนักงาน ฟ้องเท็จ เบิกความเท็จ อาวุธปืนกระสุนปืน วัตถุระเบิด การพนัน กักขังหน่วงเหนี่ยว ขับรถประมาท ขับรถ โดยไม่ได้รับอนุญาต หลบหนีเข้าเมือง เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนสามารถสรุปได้ว่า การกระทำที่เข้าข่ายเป็นการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น มีความหมายที่ค่อนข้างกว้าง เนื่องจากสามารถให้คำจำกัดความได้ทั้งในการกระทำที่ขัดแย้งกับบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม รวมถึงการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย สำหรับการศึกษาครั้งนี้เป็นการนิยามการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนตามนัยทางกฎหมาย กล่าวคือ เป็นการกระทำความผิดที่กฎหมายอาญาหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้กำหนดไว้ว่าเป็นความผิด ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวในการพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งทางคดี

2. สาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

สำหรับสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษา คัดค้น และรวบรวมแนวคิดที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการอธิบายสาเหตุของการกระทำผิดไว้อย่างหลากหลาย หากรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในแต่ละสำนักคิดและช่วงเวลานั้น อาจแบ่งออกเป็น 5 แนวคิดหลักที่สำคัญ ได้แก่ แนวความคิดสมัยเริ่มแรก แนวความคิดทางนิเวศวิทยา แนวความคิดทางชีววิทยา แนวความคิดทางจิตวิทยา และแนวความคิดทางสังคมวิทยา โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวความคิดสมัยเริ่มแรก

ในสมัยเริ่มแรกนั้นความคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายมีความตื่นตัวอย่างมากในประเทศอิตาลีและประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ ค.ศ. 1750 โดยมีความคิดหลักว่า คนกระทำผิดกฎหมายเพราะความตั้งใจกระทำลงไปเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข และพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการกระทำที่ตนจะได้รับความเจ็บปวด (seek pleasure avoid pain) ความคิดนี้เป็นหลักสำคัญของหลักสุขนิยมหรือการแสวงหาความสุข (Hedonism) ซึ่ง Beccaria นักปราชญ์ชาวอิตาลีนั้นเห็นว่า คนที่กระทำผิดอย่างเดียวกันไม่ว่าเพศหญิง เพศชาย วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ หรือมีบุคลิกภาพอย่างไรก็ควรจะได้รับโทษอย่างเดียวกัน และโทษจะต้องรุนแรงพอ ๆ กับความผิด ทั้งนี้เพื่อป้องกันการกระทำผิดที่อาจเกิดขึ้นในครั้งต่อไป (ฐิตาภรณ์ อุเทนสุต, 2543, น. 8-9)

แนวความคิดทางนิเวศวิทยา

ความคิดเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชนในแนวนี้ยึดหลักที่ว่า การกระทำผิดจะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสำคัญ โดยชี้ให้เห็นว่าอัตราส่วนของการกระทำผิดในแหล่งต่าง ๆ มิได้เท่ากัน โดยแนวคิดทางมนุษย์นิเวศวิทยาเกี่ยวกับการเกิดอาชญากรรมในระยะเริ่มแรกในสหรัฐอเมริกาได้เจริญเติบโตขึ้นในมหาวิทยาลัยชิคาโก โดยยึดทฤษฎีจุดร่วมของวงกลม (The concentric circle theory) ของ Burgess ซึ่งเขาได้เสนอว่าทฤษฎีนี้สามารถประยุกต์ใช้ศึกษากับเมืองอื่น ๆ ได้ เขาได้แบ่งเมืองออกเป็น 5 เขตใหญ่ ๆ (อ้างถึงใน เกษวรงค์ จิณะแสน, 2542, น. 23-24) ดังนี้

เขตที่ 1 บริเวณศูนย์กลางของเมือง เป็นเขตธุรกิจการค้าในกลางเมือง

เขตที่ 2 เป็นเขตทางผ่านที่มีความเจริญทางธุรกิจและอุตสาหกรรมขยายออกไปเป็นเขตที่ไม่มีลักษณะถาวร มีผู้ที่มีรายได้น้อยอาศัยอยู่มาก

เขตที่ 3 เป็นเขตที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงานเป็นเขตที่มีความเสื่อมโทรมน้อยกว่าเขตทางผ่าน

เขตที่ 4 เป็นเขตที่อยู่อาศัยของชนชั้นกลาง เป็นที่ตั้งบ้านเรือนของผู้มีวิชาชีพข้าราชการ ผู้ทำงานตามห้างร้านบริษัท ผู้มีธุรกิจขนาดเล็ก

เขตที่ 5 เป็นเขตชานเมืองและเมืองบริวาร ผู้คนมักจะออกจากบ้านในตอนกลางวัน และกลับมาพักผ่อนในตอนกลางคืน

หากนำทฤษฎีจุดร่วมของวงกลมมาอธิบายการเกิดอาชญากรรม เขตที่มีอาชญากรรมมากที่สุดคือ เขตที่ 2 ซึ่งเป็นเขตทางผ่าน เนื่องจากธุรกิจและอุตสาหกรรมพยายามรุกเข้ามาในเขตนี้ ทำให้แหล่งที่อยู่อาศัยเสื่อมโทรมลงไป การที่จะพัฒนาบ้านเรือนให้น่าอยู่น่าอาศัยจึงทำได้ยาก หากไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล คนที่อยู่ในเขตทางผ่านก็คือ คนยากจน ขาดความชำนาญในการประกอบงานอาชีพ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเขต 2 นี้ เช่น โรงภาพยนตร์ที่เก็บค่าชมราคาสูง โรงรับจำนำ ร้านอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ ในเขตที่ 2 ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนได้ จึงเต็มไปด้วยอาชญากรรมและความเลวร้ายอื่น ๆ

ดังนั้นแล้วแนวความคิดทางนิเวศวิทยาเป็นการอธิบายถึงการเกิดการทำผิดของเด็กและเยาวชน โดยการนำความแตกต่างของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมของพื้นที่มาใช้ในการอธิบาย กล่าวคือ เขตพื้นที่นั้นมีความสัมพันธ์กับอัตราการเกิดอาชญากรรม โดยเขตพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของความเจริญ ประชากรหนาแน่น มีการอพยพย้ายเข้าและออกอยู่เสมอ ตลอดจนสภาพทางกายภาพที่เสื่อมโทรมจะเป็นเขตที่มีอัตราการเกิดอาชญากรรมและการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนสูงกว่าเขตที่เป็นแหล่งที่พักอาศัยและอยู่ห่างจากศูนย์กลางของเมือง

แนวความคิดทางชีววิทยา

ความคิดทางชีววิทยานั้นได้กล่าวถึงอิทธิพลของพันธุกรรมและรูปร่างหน้าตาว่ามีส่วนสัมพันธ์กับการกระทำผิดกฎหมาย โดย Lombroso เป็นนักปราชญ์คนแรกที่ศึกษาปัญหานี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์ ผลงานของเขานั้นสรุปได้ว่า คนเป็นอาชญากรเนื่องมาจากพันธุกรรมหรือเป็นอาชญากรโดยกำเนิด (born criminal) โดยคนพวกนี้จะมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากคนธรรมดา กล่าวคือ มีลักษณะคล้ายกับบรรพบุรุษหรือมนุษย์ยุคโบราณ (atavistic)

Sheldon ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับลักษณะทางร่างกายที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของบุคคล โดยแบ่งโครงสร้างของร่างกายออกเป็น 3 ชนิด คือ

- 1) พวกเอนโดมอร์ฟิก (Endomorphic Type) มีลักษณะอ้วน เนื้อนุ่ม ชอบพักผ่อน ชอบแสดงออก
- 2) พวกเมโซมอร์ฟิก (Mesomorphic Type) มีกล้ามเนื้อมาก ชอบก้าวร้าว ชอบรุกราน

3) พวกเอ็คโตมอร์ฟิก (Ectomorphic Type) มีลักษณะผอมบาง เป็นคนกระวนกระวาย และไม่ชอบแสดงออก

จากแนวความคิดข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า ลักษณะต่าง ๆ ทางกายภาพของอาชญากรนั้นมีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นผลมาจากการทดลองและพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ แต่ในปัจจุบันการอธิบายสาเหตุของอาชญากรรมตามแนวคิดทางชีววิทยาไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร เนื่องจากการศึกษาพบว่าอาชญากรนั้นไม่มีความแตกต่างทางกายภาพจากผู้ที่ไม่เป็นอาชญากร

แนวความคิดทางจิตวิทยา

Sigmund Freud เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์ทุกอย่างนั้นมีแรงผลักดันและมีวัตถุประสงค์ จึงมองว่าอาชญากรรมเป็นการเติบโตที่ผิดปกติทางการเก็บกักการทำงานของจิตใต้สำนึก (Unconscious) ในทัศนะนี้อาชญากรรมจึงเป็นผลของความไม่สมดุลระหว่างอีโก้ (Ego) และแรงขับที่ควบคุมไม่ได้ นั่นคือ อิด (Id) กับความคาดหวังของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล นั่นคือ ซุปเปอร์อีโก้ (Superego)

Freud ยังได้เสนอว่า ในช่วงของวัยรุ่น บุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางด้านฮอร์โมนและสภาพทางจิตใจทำให้เกิดความไม่สมดุลขององค์ประกอบของบุคลิกทั้ง 3 โดยเกิดการต่อสู้ระหว่าง Id และ Ego โดยที่ Id อยู่ในสภาพที่เข้มแข็ง ในขณะที่ Ego ค่อนข้างอ่อนแอ การต่อสู้ระหว่างความขัดแย้งในช่วงวัยรุ่นนี้สะท้อนออกมาในลักษณะที่ว่าอยากมีอิสระแต่กลัวความโดดเดี่ยว อยากมีความรับผิดชอบแต่ก็มีความกังวลว่าจะไม่สามารถทำได้หรือตัวเองยังด้อยอยู่ และจะมีความทุกข์ทรมานจากความต้องการทางเพศ และคับข้องใจกับข้อห้ามทางสังคมและการควบคุมจากภายใน (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2531, น. 64-65) ด้วยเหตุนี้ช่วงวัยรุ่นจึงมีความแปรปรวนไม่แน่นอน มีความขัดแย้งในตนเอง การหล่อหลอมบุคลิกภาพที่ช่วยสร้างอีโก้ที่เหมาะสมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไม่เช่นนั้นแล้วย่อมเกิดความไม่สมดุลระหว่างบุคลิกภาพในส่วนต่าง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและเกิดพฤติกรรมกระทำผิดขึ้น

สำหรับเรื่องอารมณ์ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญของบุคลิกภาพนั้น Reckless ได้เสนอทฤษฎีว่าคนที่มีความวิตกกังวล มีความผิดหวัง มีความก้าวร้าว และมีความรู้สึกที่ตนเองมีปมด้อย อาจจะกระทำผิดกฎหมายได้ หากระบบการควบคุมทางสังคมและจิตใจไม่ดีพอเกี่ยวกับเรื่องอารมณ์

ความคิดทางจิตวิเคราะห์ที่มีรากฐานมาจากผลงานของ Freud นั้น โดย Lillyquist ได้นำมาสรุปไว้ว่า การกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเป็นผลมาจากพลังจากจิตใต้สำนึก และยังเชื่อต่อไปอีกว่าปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการกระทำผิด คือความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างบิดา

มารดา กับลูก ถ้าหากลูกได้รับการถ่ายทอดค่านิยมที่ดีงามจากบิดามารดาอย่างสม่ำเสมอ บิดามารดาควรดูแลควบคุมลูกอย่างพอเหมาะพอควร ไม่เคร่งครัดในระเบียบวินัยมากเกินไปและไม่หย่อนยานจนเกินไป ก็เชื่อได้ว่าลูกจะไม่กระทำความผิดเมื่อโตขึ้น

สำหรับแนวคิดทางจิตวิทยานี้เชื่อว่าบุคลิกภาพของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญต่อการกระทำความผิดกฎหมาย หากบุคลิกภาพถูกหล่อหลอมมาอย่างเหมาะสมแล้ว ย่อมจะช่วยให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ในสังคมได้ แต่หากเกิดปัญหาในการขัดเกลาที่เหมาะสมตั้งแต่ในวัยทารกและวัยเด็กแล้ว ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ต่อไป

แนวความคิดทางสังคมวิทยา

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าเด็กและเยาวชนกระทำความผิดอันเนื่องมาจากสาเหตุทางโครงสร้างของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสาเหตุอีกประการหนึ่ง คือ กระบวนการทางสังคม อันเป็นกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกันในสังคม โดยมีทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่ใช้อธิบายถึงการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนที่สำคัญ ได้แก่

ทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง โดย Sutherland นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน ได้อธิบายสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมว่าเกิดขึ้นจากการเรียนรู้พฤติกรรมการกระทำความผิดจากบุคคลที่สนิทสนมคุ้นเคย ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีลักษณะเช่นเดียวกับการเรียนรู้พฤติกรรมปกติ โดยการเรียนรู้พฤติกรรมกระทำความผิดนั้นจะเป็นการเรียนรู้ทั้งทางด้านของเทคนิค รูปแบบการกระทำความผิด แรงจูงใจ และทัศนคติในการกระทำความผิด

Travis Hirschi อธิบายว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้น เป็นผลมาจากตัวเชื่อมระหว่างวัยรุ่นและสังคมอ่อนตัวลง ตัวเชื่อมเหล่านี้คือความผูกพันทางสังคม อันได้แก่

1) ความผูกพัน (Attachment) การยอมรับบรรทัดฐานทางสังคมและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีนั้นเป็นความรู้สึกที่ค้ำึงถึงผลประโยชน์ของคนอื่น ๆ หรือสังคมส่วนรวม ซึ่งครอบคลุมเพื่อน และโรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการทำให้คนผูกพันกัน

2) ข้อผูกมัด (Commitment) การผูกมัดการดำเนินชีวิตตามรูปแบบของสังคม เช่นเรียนหนังสือสูง เพื่อที่จะประกอบอาชีพที่ดี มีความสำเร็จในชีวิต ทำให้คนไม่ยอมทำผิดกฎหมาย เพราะจะทำลายโอกาสความสำเร็จในชีวิต ดังนั้นข้อผูกมัดจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ควบคุมพฤติกรรมอาชญากรรม

3) การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (Involvement) หมายถึง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม ทำให้เหลือน้อยเวลาที่คิดประกอบอาชญากรรม เพราะเวลาส่วนใหญ่ใช้ไปกับการทำกิจกรรม

4) ความเชื่อ (Belief) ถ้าบุคคลมีความเชื่อถือบรรทัดฐานหรือค่านิยมของสังคม การกระทำความผิดย่อมเกิดขึ้นได้ยาก แต่ถ้าบุคคลมีความเชื่อถือบรรทัดฐานของสังคมน้อยลงเท่าไร

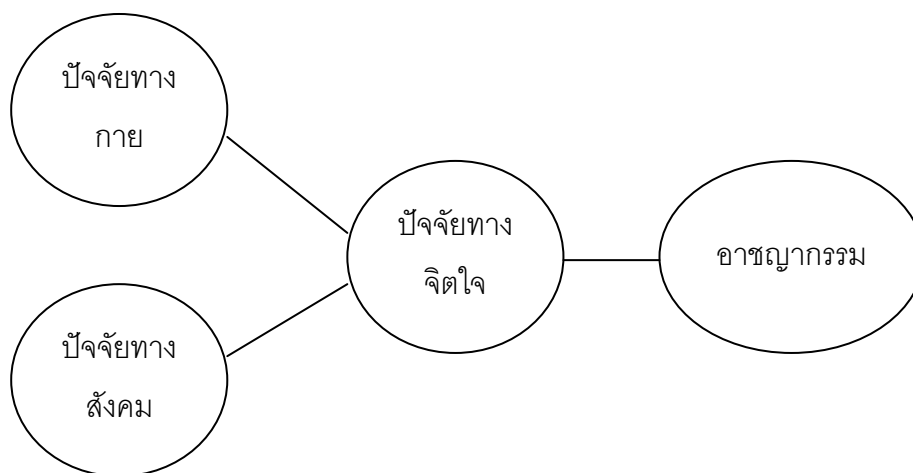
เขายังมีแนวโน้มที่จะละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมหรือมีการกระทำผิดมากขึ้นเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนั้นความเชื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนานั้นถูกละเลยและมองข้าม

จากทฤษฎีของ Hirschi จะเห็นได้ว่าเด็กและเยาวชนถ้ามีความผูกพันต่อสังคมหรือความผูกพันต่อสถาบันทางสังคมก็จะสามารถระงับยับยั้งการกระทำผิดได้มากหรือไม่กระทำผิด เด็กและเยาวชนจะมีอิสระที่จะกระทำผิดได้เมื่อความผูกพันกับระเบียบทางสังคมได้ถูกทำลายลง และยิ่งเชื่อว่าถ้าเด็กหรือเยาวชนขาดการสนับสนุนจากครอบครัว เด็กจะมีแนวโน้มไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่อกฎหมาย ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายและการคบหาสมาคมกับผู้ที่มีความประพฤติเบี่ยงเบน (กมลวิทย์ โสภิกุล, 2533, น. 40)

นอกเหนือจากแนวคิดเกี่ยวกับการอธิบายสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนทั้ง 6 แนวคิดในเบื้องต้นแล้วนั้น ยังมีนักวิชาการและนักวิจัยที่ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมปัจจัยที่ใช้ในการอธิบายสาเหตุของการกระทำผิดไว้อย่างมากมาย แต่เนื่องจากไม่มีความคิดใดเพียงความคิดเดียวที่สามารถใช้ในการอธิบายสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนได้อย่างครอบคลุม ในปัจจุบันจึงมีการมุ่งศึกษาถึงปัจจัยหลายสาเหตุ โดย Mannheim นักอาชญาวิทยาชาวอังกฤษได้สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องไว้ 3 ประการ คือ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางจิตใจ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางสังคมนั้นจะก่อให้เกิดอาชญากรรมก็เมื่อจิตใจเอื้ออำนวยให้เป็นไป กล่าวคือ มีความต้องการหรือแรงจูงใจที่กระทำเช่นนั้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ลักษณะของจิตใจจะเป็น ตัวแปรที่เด่นชัดเหมือนปัจจัยอื่น หากความกดดันของปัจจัยอื่นแรงมาก และมีเชื้อของความต้องการทางจิตใจแม้เพียงนิดเดียวก็อาจจะนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายได้ อย่างไรก็ตามถ้าขาดความต้องการทางจิตใจเสียแล้ว การกระทำผิดกฎหมายหรืออาชญากรรมก็จะไม่เกิดขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าหากความต้องการทางจิตเจ้านั้นมีมาก แม้จะขาดปัจจัยอย่างอื่น การกระทำผิดกฎหมายก็อาจจะเกิดขึ้นได้ Mannheim ยังได้ชี้ให้เห็นอีกว่าปัจจัยจะกลายเป็นสาเหตุได้ก็ต่อเมื่อปัจจัยนั้นเป็นแรงจูงใจให้เกิดการกระทำผิดกฎหมาย แนวความคิดของ Mannheim นั้นสามารถสรุปได้ตามแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 2.3

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมตามแนวคิดของ Mannheim

ที่มา: วรพร นรเศรษฐวิวัฒน์, 2548, น. 39

นอกจากนี้ Suzuki นักคิดชาวเอเชียมีความคิดคล้ายกับ Mannheim โดยเขาได้สรุปว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำผิดกฎหมายนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประการ ทั้งนี้ ในแต่ละประการไม่ได้มีเส้นแบ่งที่มีความชัดเจนแน่นอน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (วรพร นรเศรษฐวิวัฒน์, 2548, น. 39-40)

ประการแรก คือปัจจัยทางด้านสังคม เป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อคุณภาพของชีวิตของบุคคลในสังคม เช่น ความยากจน การว่างงาน การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ความไม่มั่นคงทางการเมือง การกระทำผิดกฎหมายที่มีอยู่โดยทั่วไป อาจจะพิจารณาได้ว่าสภาพทางสังคมนั้นไม่เอื้ออำนวยที่จะทำให้ชีวิตมีความหมาย

ประการที่สอง คือปัจจัยทางด้านจิตใจ สภาพทางจิตใจที่ผิดปกติซึ่งอาจจะเกิดขึ้นแต่กำเนิดหรืออาจจะเกิดขึ้นในตอนหลัง อันเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมเป็นสภาพแวดล้อมที่ทำให้ลายการเจริญเติบโต หากพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมอันเป็นสิ่งที่กระทบต่อปัจจัยด้านจิตใจแล้ว ปัจจัยทางสังคมมีส่วนอย่างสำคัญต่อการแปรเปลี่ยนจิตใจของบุคคล นอกจากนี้การขาดการศึกษาในทางศาสนาและทางศีลธรรม ความแตกต่างในทางค่านิยมระหว่างกลุ่ม และระหว่างรุ่น ตลอดจนทั้งการโฆษณาชวนเชื่อในสิ่งที่ไม่ดีร้ายต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ปรุงแต่งนิสัย ทศนคติของบุคคล และในท้ายที่สุดจะนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมาย

ประการที่สาม คือปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยทางด้านนี้เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการประสพความสำเร็จให้เป็นไปได้ง่ายขึ้น หรือเป็นการเปิดช่องโอกาสให้ก่ออาชญากรรม เช่น สินค้าที่จัดแสดงบริเวณห้างสรรพสินค้า ซึ่งสามารถหยิบจับได้โดยสะดวก รถยนต์ที่ไม่ได้ใส่กุญแจบ้านที่ไม่ได้ใส่กลอนประตู ร้ายขายของที่ไม่มียามคอยเฝ้าดู เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดช่องโอกาสในการประกอบอาชญากรรมได้โดยง่าย

จากการศึกษาถึงสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลและมีอิทธิพลต่อการกระทำผิดนั้น สามารถอธิบายได้โดยพิจารณาถึงตัวเด็กกระทำผิดเองในลักษณะทางจิตใจ ความคิด ทัศนคติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ประกอบกับสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ล้วนแต่กระทบต่อความคิดและพฤติกรรมการแสดงออกของเด็กและเยาวชน หากสภาพแวดล้อมและสิ่งทีห่อหุ้มเด็กและเยาวชนไม่เหมาะสมแล้วนั้น ย่อมทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนและการกระทำผิดกฎหมาย ดังนั้นการแก้ไขปัญหการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนกระทำผิดจึงไม่สามารถแก้ไขจากส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคม หรือการแก้ไขที่ตัวเด็กและเยาวชนเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องมีการบูรณาการในการดำเนินงานร่วมกันทั้งระบบ เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานและปฏิบัติตนได้ตามความคาดหวังของสังคม

การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดหรือปรัชญาในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของสำนักสังคมวิทยา 2 สำนัก คือ สำนักดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิก (Classical School) และสำนักปฏิฐานนิยม (Positive School) แนวคิดของทั้งสองสำนักนี้เป็นปรัชญาสำคัญที่ควรศึกษาเพื่อให้ทราบถึงที่มาของการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด (สแกนต์ ตามไท และ นันทิ จิตสว่าง, 2528, น. 456) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) สำนักดั้งเดิมหรือสำนักคลาสสิก เป็นสำนักความคิดที่ถือกำเนิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 เพื่อต่อต้านกับความป่าเถื่อน และความไม่แน่นอนของระบบกฎหมายและการลงโทษในสมัยนั้น โดยสำนักนี้ได้เสนอแนวความคิดในการปฏิรูปกฎหมายการลงโทษ ให้เหมาะสมกับการกระทำผิดเพื่อให้เกิดความยุติธรรม ผู้นำของสำนัก คือ Cesare Beccaria ชาวอิตาลี และ Jeremy Bentham ชาวอังกฤษ ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการลงโทษอย่างเที่ยงธรรมและเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย

สำนักนี้ได้เสนอให้ใช้วิธีการลงโทษเป็นเครื่องมือในการข่มขู่ยับยั้งการกระทำ ความผิดและเป็นการป้องกันอาชญากรรม โดยมีความเห็นว่ามนุษย์มีความสามารถในการใช้ เหตุผล สามารถเลือกได้ว่าการกระทำเช่นไรถูก การกระทำเช่นไรผิด มนุษย์มีพฤติกรรมเช่นใดนั้น เขาจะคำนึงถึงประโยชน์หรือผลร้ายที่เขาจะได้รับจากการกระทำของเขา ดังนั้น กฎหมายจะมีผล ในการข่มขู่ยับยั้งการกระทำผิดของบุคคลก็ต่อเมื่อกฎหมายได้ให้ผลร้ายแก่ผู้ที่กระทำความผิด มากกว่าหรือเหมาะสมกับประโยชน์ที่เขาจะได้รับ ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมายจึงต้องมีความ แน่นนอนและรวดเร็ว และสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายได้ทุกครั้ง หรือโอกาสที่ถูกลงโทษมี มากกว่าโอกาสที่จะหลุดรอดไปได้ เพื่อให้เกิดความเกรงกลัว แนวความคิดนี้จึงเน้นที่การลงโทษ ผู้กระทำความผิดทุกรายด้วยวิธีที่รวดเร็วและแน่นอนเหมาะสมกับความผิด เพื่อเป็นการข่มขู่และยับยั้ง การกระทำที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการป้องกันอาชญากรรมด้วย

2) สำนักปฏิฐานนิยม เกิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 อิทธิพลของความเจริญทาง วิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือหลักเหตุผลและปรัชญาในศตวรรษที่ 18 สำนักนี้ นำโดย นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี 3 ท่าน คือ Cesare Lombroso, Raffaello, และ Enrico Ferri ได้เสนอ แนวความคิดโดยใช้หลักวิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิด และการบังคับใช้ กฎหมายว่าจะต้องคำนึงถึงสาเหตุและพื้นเพดั้งเดิมของผู้กระทำความผิด เพราะการที่คนจะกระทำผิดได้ นั้นเกิดจากการที่เขาถูกกดดันและบีบคั้นจากแรงกดดันทางด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพสังคม เช่น เกิดจากความบกพร่องทางกรรมพันธุ์หรือกายภาพ หรือเกิดจากความยากจนหรือหมดโอกาส ในสังคม เกิดจากความกดดันในจิตใจ ซึ่งทำให้เขาไม่มีโอกาสใช้เหตุผลพิจารณาถึงผลดีผลเสีย ก่อนที่จะกระทำความผิด สำนักนี้จึงหันมาศึกษาตัวอาชญากรมากกว่าศึกษากฎหมาย

ตามความคิดของสำนักนี้ที่หันไปศึกษา “ตัวอาชญากร” นั้น เพราะถือว่ากฎหมาย และรัฐเป็นสิ่งที่สมบูรณ์อยู่แล้ว และสิ่งที่ผิดปกติดูอยู่ที่ตัวผู้ที่กระทำความผิดหรือผู้ที่ละเมิดกฎหมาย ซึ่ง จำเป็นต้องทำการศึกษาว่าทำไมจึงกระทำความผิด มีอะไรเป็น “สาเหตุ” ทั้งนี้ก็เพื่ออบรมแก้ไขให้ปรับตัว เข้ากับสังคมหรือปฏิบัติตามกฎหมายได้ ซึ่งผลการใช้แนวความคิดนี้ก็ คือ มีการหันมาใช้กฎหมาย ในลักษณะที่มีการผ่อนปรนต่อผู้กระทำความผิดเป็นราย ๆ ไป โดยคำนึงถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความ ผิดประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อมุ่งแก้ไขหรือปรับปรุง ดังนั้นการลงโทษผู้กระทำ ผิดจึงไม่มุ่งในด้านข่มขู่ให้เข็ดหลาบ แต่เป็นการอบรมแก้ไขให้เขาปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้

สำหรับประเทศไทยได้นำเอาแนวคิดของทั้งสองสำนักมาประยุกต์ในการปฏิบัติต่อ ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยเริ่มให้มีการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา ความคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ต่อมามีความเห็นว่าเด็ก เยาวชน และครอบครัวนั้น มีความ

เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เนื่องจากปัญหาเด็กกระทำผิดมักเกี่ยวกับสภาพของครอบครัว จึงขยายอำนาจของศาลเด็กฯ ให้มีอำนาจพิจารณาคดีครอบครัวและเปลี่ยนชื่อเป็นศาลเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่แตกต่างจากการปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ที่กระทำผิด ด้วยการแยกกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนออกจากคดีของผู้ใหญ่อย่างเด็ดขาด (ศิรินทรีรัตน์ ทองปาน, 2550, น. 49) โดยการศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด 2 กลุ่ม คือ เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมถึงเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอเสนอถึงการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดทั้ง 2 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานที่ถูกกำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ในการดำเนินการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี แต่เมื่อมีการจัดตั้งกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนขึ้นแล้ว ได้มีกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ทำให้ภารกิจที่กฎหมายกำหนดดังกล่าวบางส่วนถูกโอนไปเป็นของหน่วยงานอื่น และบางส่วนถูกกำหนดให้เป็นภารกิจของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2551)

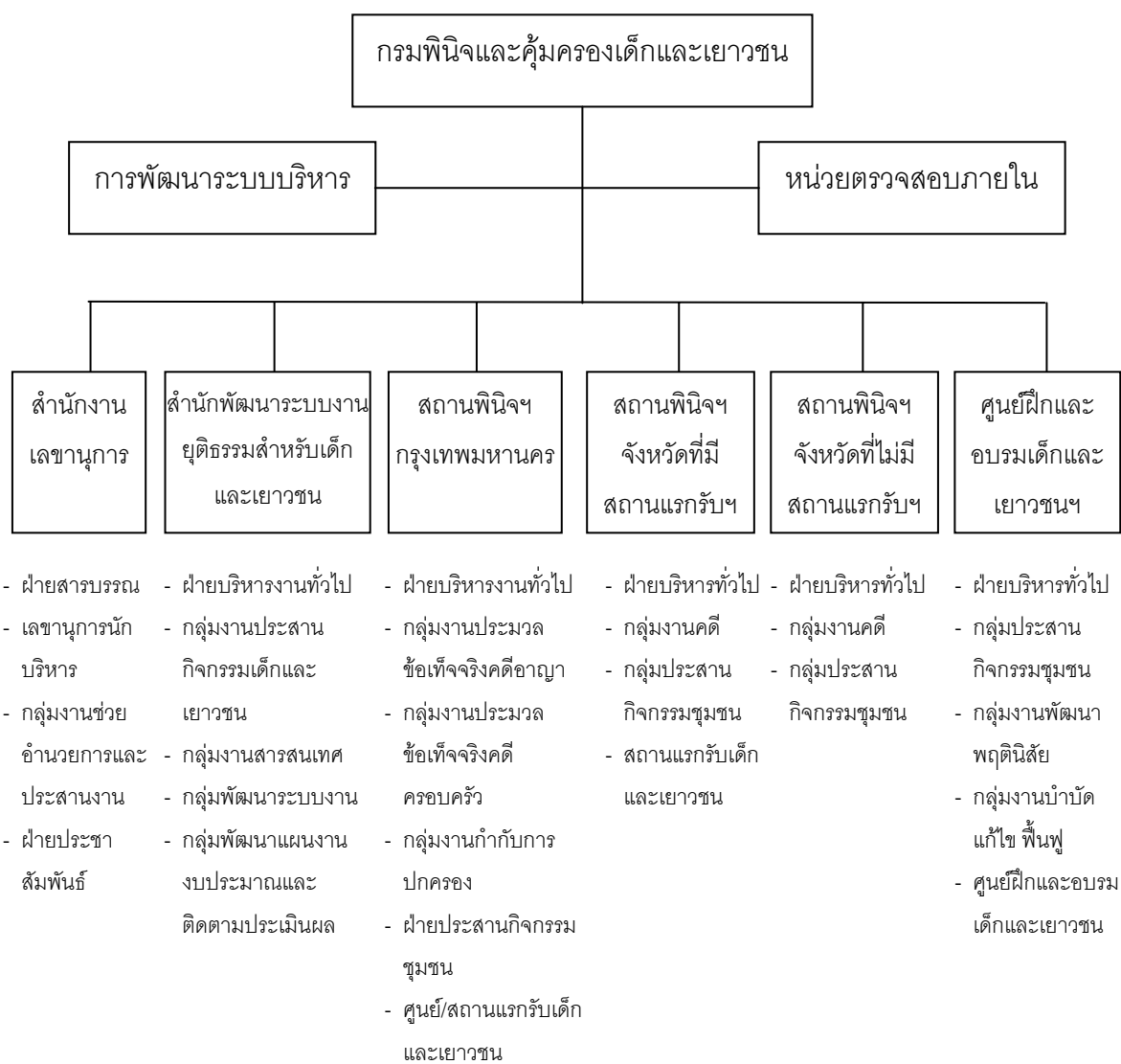
ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ได้แบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ดังนี้

- 1) สำนักงานเลขาธิการกรม
- 2) ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด
- 3) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร
- 4) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด
- 5) สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้นมีความรับผิดชอบในการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ถูกส่งตัวมายังสถานพินิจฯ จนถึงศาลมีคำพิพากษา โดยเมื่อรับตัว

เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดจากพนักงานสอบสวนแล้ว จะจัดส่งเด็กและเยาวชนไปยังศูนย์/สถานแรกรับเด็กและเยาวชน พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยศูนย์/สถานแรกรับเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานภายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งมีหน้าที่ในการรับตัวเด็กและเยาวชนชาย/หญิง ที่ต้องหาว่ากระทำความผิด ด้วยการให้การอธิบายดูแลเรื่องการกินอยู่หลับนอนของเด็กและเยาวชน จำแนกเด็กและเยาวชน ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเบื้องต้น ซึ่งในส่วนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร มีศูนย์/สถานแรกรับฯ ในความดูแล 2 แห่ง คือ ศูนย์แรกรับเด็กและเยาวชนชายบ้านเมตตา และสถานแรกรับเด็กและเยาวชนหญิงบ้านปรานี สำหรับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด จะมีทั้งสถานพินิจฯ ที่มีสถานแรกรับฯ และไม่มีสถานแรกรับฯ โดยสถานพินิจฯ จังหวัดที่ไม่มีสถานแรกรับฯ จะต้องนำเด็กและเยาวชนไปฝากควบคุมที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่มีสถานแรกรับฯ ในจังหวัดใกล้เคียง ตามที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกำหนด

ภาพที่ 2.4
โครงสร้างในการจัดส่วนราชการกรมพินิจและ
คุ้มครองเด็กและเยาวชน

ที่มา: เกษมสันต์ อัมพันธ์, 2547, น. 16

ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) ดำเนินการด้านการสืบเสาะ ประมวลข้อเท็จจริงในคดีอาญา คดีครอบครัว กำกับการปกครอง และดูแลรักษาทรัพย์สินและสิทธิประโยชน์ของผู้เยาว์ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล
- 2) ดำเนินการด้านการควบคุม ดูแล บำบัด แก้ไข พื้นฟู ป้องกัน พัฒนาพฤตินิสัย และสงเคราะห์เด็กและเยาวชนระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี
- 3) ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก
- 4) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้นเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบังคับใช้กฎหมายตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล ดังนั้นนอกจากการระบุถึงอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแล้ว ยังมีบทบาทภารกิจหน้าที่ถูกระบุไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ซึ่งตามมาตรา 50 ได้ระบุไว้ว่า เมื่อมีการจับกุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด และคดีนั้นจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัว ให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมหรือควบคุมเด็กหรือเยาวชนนั้นแจ้งการจับกุมหรือควบคุมไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจ โดยพนักงานสอบสวนจะต้องถามปากคำเด็กหรือเยาวชนให้เสร็จภายในเวลาสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชนนั้นมาถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กหรือเยาวชนแล้ว ให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปยังสถานพินิจ

นอกจากนี้ตามมาตรา 34 ยังได้กำหนดให้สถานพินิจมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 และตามกฎหมายอื่นและโดยเฉพาะให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) สืบเสาะและพินิจเรื่องอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษา อบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด และของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทั้งปวงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนนั้น รวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำความผิด เพื่อรายงานต่อศาล
- (2) สอดส่องความประพฤติของเด็กและเยาวชนตามคำสั่งศาล

(3) ควบคุมเด็กและเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ในระหว่างการสอบสวน หรือพิจารณาคดี หรือตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

(4) สงเคราะห์และบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนในระหว่างที่ถูกควบคุมหรือภายหลังปล่อย

(5) จัดให้มีการตรวจรักษาและพยาบาลเด็กหรือเยาวชนในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดี หรือในระหว่างการควบคุมตัวในสถานพินิจ

(6) จัดการศึกษา ฝึกและอบรม ดูแลและอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในความควบคุม

(7) สืบเสาะภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัวในคดีครอบครัว รวมทั้งจัดให้แพทย์หรือจิตแพทย์ตรวจร่างกาย สุขภาพหรือจิตใจของคู่ความในกรณีที่ศาลมีคำสั่งตามมาตรา 112

(8) ประมวลและรายงานข้อเท็จจริง รวมทั้งเสนอความเห็นต่อศาลในคดีครอบครัวตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 117

(9) ศึกษาค้นคว้าถึงสาเหตุแห่งการกระทำของเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดโดยทั่วไป จัดทำสถิติการกระทำความผิดดังกล่าวของเด็กและเยาวชนและเผยแพร่วิธีป้องกันหรือทำให้ลดน้อยลง ซึ่งการกระทำความผิดนั้น

(10) ดำเนินการอื่นตามคำสั่งศาลหรือตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างการบริหารของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรุงเทพมหานครแล้ว พบว่ามีการแบ่งงานภายในออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้ (วันชัย รุจนวงศ์ และคณะ, 2549, น. 51)

1. ฝ่ายบริหารทั่วไป ดำเนินงานเกี่ยวกับงานสารบรรณ งานการเงินและบัญชี งานพัสดุ งานบริหารบุคคลเบื้องต้น การเสนอของบประมาณประจำปีของสถานพินิจฯ งานบริหารบุคคลเบื้องต้น การประสานงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในศูนย์/สถานแรกรับเด็กและเยาวชน รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับการรับตัวเด็กและเยาวชนผู้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดจากพนักงานสอบสวน จัดส่งเด็กและเยาวชนไปยังศูนย์/สถานแรกรับฯ พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกแก่บิดามารดา ผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มาติดต่อ พร้อมจัดทำทะเบียนคุมเก็บรักษาเกี่ยวกับเอกสารสิทธิ หรือทรัพย์สินมีค่าของผู้เยาว์ ตลอดจนรวบรวมและจัดทำข้อมูลสถิติประเภทต่าง ๆ

2. กลุ่มงานประมวลข้อเท็จจริงคดีอาญา มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการสืบเสาะและสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและจากบุคคลที่เกี่ยวข้องจัดทำรายงานข้อเท็จจริงและเสนอความเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขเด็กและเยาวชนเสนอต่อศาล

ดำเนินการเกี่ยวกับการประกันตัวเด็กและเยาวชนในชั้นสถานพินิจฯ รวมทั้งดำเนินการสืบสวนและสอบสวน เพื่อพิจารณาอนุญาตในกรณีที่ผู้เสียหายขอฟ้องคดีอาญา และจำแนกเพื่อกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3. กลุ่มงานประมวลข้อเท็จจริงคดีครอบครัว มีหน้าที่ความรับผิดชอบดำเนินการสืบเสาะและสอบข้อเท็จจริง ตามคำสั่งศาลในคดีครอบครัวที่มีผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียรวบรวมหลักฐานและจัดทำรายงานข้อเท็จจริง พร้อมความเห็นเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาคดี รวมทั้งเฝ้าติดตามประเมินประนีประนอมยอมความในคดีครอบครัวและประมวลความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานเสนอต่อศาล

4. กลุ่มงานกำกับกำกับการปกครอง มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดำเนินการเกี่ยวกับการปกครองดูแลผู้เยาว์ กำกับดูแลและทรัพย์สินของผู้เยาว์ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้กำกับผู้ใช้อำนาจปกครอง พิจารณาเกี่ยวกับการใช้ทรัพย์สินของผู้เยาว์ ควบคุม ดูแลการทำนิติกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ ทำการเก็บรักษาหลักฐานเกี่ยวกับเอกสารสิทธิหรือทรัพย์สินมีค่าของผู้เยาว์ ตลอดจนติดตามตรวจสอบความถูกต้องของทรัพย์สินและผลประโยชน์ในทรัพย์สินของผู้เยาว์ จนกว่าจะมีการยุติกำกับการปกครอง พร้อมทั้งรวบรวมและรายงานข้อเท็จจริงและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้กำกับการปกครองและผู้ปกครองต่อศาล

5. ส่วนประสานกิจกรรมชุมชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการทดสอบและประเมินผลทางจิตวิทยา ให้คำแนะนำ ปรีกษา และสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็ก เยาวชนและครอบครัวที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ดำเนินงานเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนา สงเคราะห์เด็ก เยาวชนและครอบครัว เพื่อดำรงไว้ซึ่งครอบครัวที่สมบูรณ์ ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือเพื่อพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม

6. ศูนย์/สถานแรกรับเด็กและเยาวชน รับตัวเด็กและเยาวชนชาย/หญิง ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ให้การดูแลในระหว่างสอบสวน และพิจารณาคดีด้วยการอภิบาล ดูแลเรื่องการเงินอยู่ นอนหลับของเด็กและเยาวชน ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์สาเหตุแห่งการกระทำผิด เพื่อพิจารณาจำแนกเด็กและเยาวชนและกำหนดแนวทางการแก้ไข ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมและความประพฤติของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล จัดทำรายงานจำแนกเด็กและเยาวชน บำบัดแก้ไข ฟื้นฟูเบื้องต้น ปลูกฝังเสริมสร้างระเบียบวินัย จริยธรรม ศีลธรรมและขนบธรรมเนียมอันดีงาม เสริมสร้างสุขภาพ พลานามัย ตลอดจนดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่เด็กและเยาวชนให้คำแนะนำปรึกษาและเฝ้าอำนวยความสะดวก

สะตอกแก้บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลอื่น ๆ ที่มาติดต่อเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนทั้งในด้านการดำเนินคดี การควบคุมดูแล การจัดกิจกรรมต่าง ๆ

โดยศูนย์/สถานแรกรับฯ ที่อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร มีอยู่ 2 แห่ง คือ ศูนย์แรกรับเด็กและเยาวชนชายบ้านเมตตา และสถานแรกรับเด็กและเยาวชนบ้านปราณี สำหรับศูนย์แรกรับเด็กและเยาวชนชายบ้านเมตตานั้นมีการดำเนินงานในลักษณะเช่นเดียวกับสถานแรกรับเด็กและเยาวชน เดิมเรียกว่า กองแรกรับ (บ้านเมตตา) แต่ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูประบบราชการ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2545 ได้เปลี่ยนเป็น “ศูนย์แรกรับเด็กและเยาวชนบ้านเมตตา” โดยกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ในลักษณะเดียวกับสถานแรกรับเด็กและเยาวชน

ตามแนวทางในการปฏิบัติงานสถานแรกรับเด็กและเยาวชนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2545 ตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีการพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนควบคุมเด็กและเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาคดี เพื่อให้การควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนดังกล่าวสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และสอดคล้องกับนโยบายและแผนแม่บทด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย รวมทั้งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หรือข้อกำหนดอื่น ๆ ขององค์การสหประชาชาติที่ประเทศไทยได้ให้การรับรอง จึงกำหนดให้มีแนวทางในการปฏิบัติงานต่อเด็กและเยาวชนภายในสถานแรกรับฯ ดังต่อไปนี้

1. เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจะถูกควบคุมตัวไว้ในสถานแรกรับได้เฉพาะตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือคำสั่งศาล การจัดสถานที่ควบคุมเด็กและเยาวชน แยกจากเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งให้เข้ารับการฝึกอบรม รวมทั้งแยกควบคุมเด็กและเยาวชนชายและหญิงออกจากกัน รวมถึงมีการเตรียมความให้เด็กและเยาวชนได้เข้ารับการกิจกรรมบำบัดแก้ไขที่เหมาะสมในกรณีที่ต้องเข้ารับการฝึกและอบรม

2. ควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด โดยจัดให้เด็กและเยาวชนได้มีที่อยู่อาศัย กินอยู่หลับนอน และมีปัจจัยจำเป็นแก่การดำรงชีวิต เหมาะสมตามเพศ วัย สภาพทางร่างกาย จิตใจ หรือสติปัญญา และความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน

3. ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยที่ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ทั้งในด้านสังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพกาย จิตใจ ลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมเป็นรายบุคคล พร้อมกับจัดทำรายงานการจำแนกเด็กและเยาวชนและเสนอแนวทางแก้ไขเด็กและ

เยาวชนที่เหมาะสมต่อศาล ตลอดจนบำบัดแก้ไขแก่เด็กและเยาวชนที่ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งถูกควบคุมตัวไว้ระหว่างรอการสอบสวนและการพิจารณาพิพากษาคดี

4. จัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบและปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับงานจิตวิทยา งานสังคมสงเคราะห์ และงานพ่อบ้าน แม่บ้าน งานฝึกอบรม และฝึกวิชาชีพ

5. จัดให้มีเจ้าหน้าที่เพื่อรับตัวเด็กหรือเยาวชนที่ต้องการความช่วยเหลือ และตรวจค้นตัวและทรัพย์สินของเด็กหรือเยาวชนที่รับตัวเข้าใหม่ทุกรายการในสถานที่ที่จัดไว้เป็นการเฉพาะ ให้เด็กหรือเยาวชนทุกคนที่รับตัวเข้าใหม่ ทำความสะอาดร่างกาย และจัดให้รับเครื่องแต่งกาย เครื่องนอน และของใช้ในชีวิตประจำวันตามที่ราชการกำหนด และให้พ่อบ้านทำการสอบถามและบันทึกรายละเอียดประวัติเบื้องต้นของเด็กหรือเยาวชน เพื่อการจัดหอนอนหรือจัดการดูแลความเป็นอยู่ให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล พร้อมกับให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัย และการปฏิบัติตัวในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวในสถานแรกรับเด็กและเยาวชนโดยสังเขป

6. ปรับปรุงอาคารสถานที่ ที่อยู่อาศัย และพื้นที่ใช้สอย รวมทั้งภูมิทัศน์ภายในสถานแรกรับเด็กและเยาวชน โดยคำนึงถึงการพัฒนาของวัยและเอื้อประโยชน์ต่อการดูแลบำบัดแก้ไขและฟื้นฟูเบื้องต้นแก่เด็กและเยาวชน จัดหอนอนเด็กและเยาวชนอย่างถูกสุขลักษณะ อากาศถ่ายเทสะดวก มีแสงสว่างเพียงพอ รวมทั้งจัดให้มีหอนอนหรือแยกพื้นที่สำหรับเด็กหรือเยาวชนที่เจ็บป่วย เพื่อความสะดวกในการดูแลและป้องกันการระบาดของโรค จัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคที่ถูกสุขาภิบาล และมีจำนวนเพียงพอที่จะให้บริการเด็กและเยาวชน จัดห้องน้ำ ห้องสุขาให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล และจัดโรงครัว โรงอาหาร การเก็บอาหาร และการล้างภาชนะให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล และจัดให้มีการรักษาความสะอาดอยู่ตลอดเวลา

7. จัดเด็กหรือเยาวชนเข้าอยู่อาศัยในหอนอนตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงอายุ สภาพทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความประพฤติ ฐานความผิดและประวัติการทำความผิด จัดทำบัญชีรายชื่อของเด็กและเยาวชนที่เข้าพักอาศัยในหอนอนแต่ละหอ เพื่อตรวจสอบการเข้าออกจากหอนอน จัดให้มีการตรวจตราการแต่งกาย การตัดผม และการทำความสะอาดร่างกาย ตลอดจนจัดให้มีห้องพยาบาล เวชภัณฑ์ อุปกรณ์ทางการแพทย์ และเจ้าหน้าที่พยาบาลเพื่อให้การดูแลเด็กและเยาวชนที่เจ็บป่วยในเบื้องต้น และเพื่อให้บริหารส่งเสริมสุขภาพพลานามัยให้แก่เด็กและเยาวชน

8. สถานแรกรับทำการจำแนกเด็กและเยาวชนทุกราย เพื่อประโยชน์ในการจัดที่อยู่อาศัย และการใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนในเบื้องต้น ใช้ประกอบการแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พร้อมทั้งเสนอมาตรการแก้ไขเด็กและ

เยาวชนที่เหมาะสมต่อศาล ตลอดจนให้นักจิตวิทยาทำรายงานทางจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ศึกษาข้อมูลด้านประวัติทางสังคม สิ่งแวดล้อม และครอบครัว เป็นต้น

9. จัดให้มีการบำบัดแก้ไขทั้งเป็นรายบุคคลและกลุ่ม โดยจัดให้มีกิจกรรมเพื่อการบำบัดแก้ไขเบื้องต้น เช่น การแนะนำการดำเนินชีวิต การพัฒนาสุขภาพ พลานามัย กิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่ ศิลปะ ดนตรี นันทนาการ การใช้เวลาว่าง ห้องสมุด การอบรมด้านจริยธรรม ศีลธรรม เป็นต้น

10. การให้รางวัลและการลงโทษเพื่อให้เด็กและเยาวชนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม และให้ดำเนินการไปในทางที่เป็นคุณแก่เด็กหรือเยาวชนที่มีความประพฤติดี มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาตนเองไปในทางที่ดีขึ้น

11. จัดให้เด็กและเยาวชนได้มีการเยี่ยมญาติ โดยกำหนดวันและเวลาเยี่ยมตามความเหมาะสม โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้อำนวยการสถานพินิจ ทั้งนี้โดยพิจารณาตามความเหมาะสมและความจำเป็นของสถานควบคุมแต่ละแห่ง โดยไม่กระทบต่อระบบการจัดกิจกรรมบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู การศึกษา และการฝึกวิชาชีพของเด็กและเยาวชน

12. การให้บริการสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่เด็กและเยาวชนตามกระบวนการทางสังคม สงเคราะห์อย่างเหมาะสม ทั้งที่อยู่ในระหว่างและภายหลังการควบคุมตัว และจัดให้มีการดำเนินการระดมทรัพยากรทุกส่วนในการให้บริการแก่เด็กหรือเยาวชน ตลอดจนครอบครัว ทั้งระหว่างควบคุมตัวและภายหลังปล่อย เช่น การสงเคราะห์ด้านสิ่งของเครื่องจำเป็น รวมทั้งการติดต่อสื่อสารกับครอบครัว การสงเคราะห์จัดส่งกลับภูมิลำเนา การสงเคราะห์ด้านการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อ เป็นต้น

13. การปล่อยตัวเด็กและเยาวชนจะต้องดำเนินการทันที เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจ มีคำสั่งให้ปล่อย การปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนที่ไม่มีผู้ใดมารับ ต้องให้การสงเคราะห์ตามความจำเป็นแต่ละราย ตลอดจนการส่งเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานควบคุมอื่น ต้องบันทึกรายละเอียดเหตุที่ส่งเพื่อให้หน่วยควบคุมที่รับเด็กหรือเยาวชนทราบ และแจ้งสถานพินิจทราบทุกครั้ง เป็นต้น

2. การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนกระทำผิดที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เข้ารับการฝึกและอบรม

มาตรการในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดโดยการส่งตัวไปรับการฝึกและอบรม เพื่อบำบัดแก้ไขเป็นวิธีการหนึ่งที่ศาลเยาวชนและครอบครัวนำมาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอบรมขัดเกลาและบำบัดแก้ไข รวมถึงการให้การศึกษาและพัฒนาเด็กและเยาวชน เพื่อการเปลี่ยนแปลงแก้ไขทัศนคติและค่านิยมของเด็กและเยาวชนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น ตลอดจนการเพิ่มพูนทักษะ การเรียนรู้ การพัฒนาบุคลิกภาพ การปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบวินัย รวมทั้งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความประพฤติให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น (Katsoski & Krateoski, อ้างถึงใน ทศนีย์ ลักษณะภินชัช และคณะ, 2549, น. 25)

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนควบคุมตัวเด็กและเยาวชนตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจึงถูกกำหนดขึ้นเป็นสถานที่ที่รับเด็กและเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลว่ากระทำ ความผิดและควรถูกควบคุมตัวไว้ เพื่อให้การฝึกอบรมโดยมีระยะเวลาในการฝึกอบรมแตกต่างกันออกไปตามที่ศาลกำหนด

ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) ดำเนินการด้านควบคุมดูแล บำบัด แก้ไขฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนาพฤตินิสัยและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เข้ารับการฝึกอบรม

(ข) ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือเพื่อพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

(ค) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจึงมีภารกิจในการควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ฝึกอบรมในสถานฝึกและอบรมทั้งในเรื่องความเป็นอยู่ (การกินอยู่หลับนอน) การเสริมสร้างพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยจัดอบรมให้ความรู้ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ รวมถึงการอบรมนิสัยกล่อมเกลาจิตใจให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ให้การรักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย การจัดนันทนาการเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ตลอดจนการดำเนินการสงเคราะห์ภายหลัง

ปล่อยตัว ดังนั้นการดำเนินงานโดยทั่วไปของศูนย์ฝึกและอบรมฯ จึงเป็นรูปแบบของบ้านผสมโรงเรียน โดยในศูนย์ฝึกและอบรมจะมีพ่อบ้านแม่บ้านที่คอยให้การดูแลเอาใจใส่ให้เด็กได้รับความอบอุ่น โดยมีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และพยาบาลร่วมกันทำหน้าที่ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ยังมีครูผู้สอนซึ่งทำหน้าที่สอนวิชาสามัญ วิชาชีพ และการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน (ธนวรรณ อัครพาณิชย์, 2550, น. 50)

1. โปรแกรมการฝึกอบรม

ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาให้เข้ารับการฝึกอบรม โดยที่คำสั่งเรื่องระยะเวลาในการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนแต่ละรายไม่เท่ากัน คือ ตั้งแต่ 1 เดือน ไปจนกระทั่งถึง 2 ปี หรือถึง 24 ปีบริบูรณ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าช่วงระยะเวลาการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนจะแตกต่างกัน ดังนั้นศูนย์ฝึกและอบรมฯ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีระบบการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับระยะเวลาที่หลากหลายในการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนตามคำสั่งศาล รวมทั้งการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนแต่ละรายให้มีความชัดเจน โดยสามารถแบ่งโปรแกรมการฝึกอบรมออกเป็น 3 โปรแกรมหลัก ๆ ดังนี้ (ศิรินทรีรัตน์ ทองปาน, 2550, น. 104)

1) โปรแกรมการฝึกอบรมระยะสั้น (Short term training) มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 1-6 เดือน

2) โปรแกรมการฝึกอบรมระยะกลาง (Middle term training) มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 6 เดือน- 1 ปี 6 เดือน หรือ 18 เดือน

3) โปรแกรมการฝึกอบรมระยะยาว (Long term training) มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 1 ปี 6 เดือน หรือ 18 เดือน-2 ปี หรือ 24 เดือน หรือมากกว่า

การจัดโปรแกรมในลักษณะเช่นนี้ก็เพื่อจัดให้เหมาะสมกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับคำสั่งเรื่องระยะเวลาการฝึกอบรมที่มีความแตกต่างกัน และเพื่อก่อให้เกิดความชัดเจนในการจัดกิจกรรมการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับระยะเวลาและเงื่อนไขของเด็กและเยาวชนแต่ละรายที่ได้จากผลการจำแนกประเภท

2. ขั้นตอนตามโปรแกรมการฝึกอบรม

ในการจัดแบ่งขั้นตอนตามโปรแกรมการฝึกอบรมนั้นแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการปฐมนิเทศ (Orientation Stage) ขั้นการฝึกอบรม (Intermediate Stage) และขั้นเตรียมการก่อนปล่อย (Pre-release Stage) การแบ่งขั้นตอนเหล่านี้เป็นไปเพื่อประโยชน์สำหรับการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งสามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น และด้านการบริหารจัดการในเรื่องความเสี่ยงในการควบคุมดูแล โดยมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนดังนี้ (ศิรินทรีรัตน์ ทองปาน, 2550, น. 105)

1) **ขั้นการปฐมนิเทศ (Orientation Stage)** เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมใหม่จะถูกจัดให้อยู่ในระดับความเสี่ยงสูงเพราะว่ายังไม่ได้รับการปรับตัวหรือแสดงถึงความสนใจในโปรแกรมการฝึกอบรมของศูนย์ฝึกและอบรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่จะต้องทำการกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนมีความสนใจที่จะฝึกอบรม ถึงแม้ว่าเด็กและเยาวชนยังไม่ได้เรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับเด็กและเยาวชนอื่น ๆ ในศูนย์ฝึกและอบรม แต่ก็อาจจะมีโอกาสได้รับความเดือดร้อนจากเด็กและเยาวชนอื่น ๆ ดังนั้นเด็กและเยาวชนที่อยู่ในขั้นนี้จะต้องจัดให้อยู่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่อย่างใกล้ชิดและการปฏิบัติต่อกันระหว่างเด็กและเยาวชนควรได้รับการดูแลอย่างเข้มงวด

2) **ขั้นการฝึกอบรม (Intermediate Stage)** ภายหลังจากที่เด็กและเยาวชนมีความสนใจในโปรแกรมการฝึกอบรมและมีการพัฒนาการเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตในศูนย์ฝึกและอบรมฯ แล้ว เด็กและเยาวชนก็จะได้เลื่อนขั้นมาอยู่ในขั้นนี้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนด้วยกันในขั้นนี้จะได้รับอนุญาตให้อยู่ในระดับปกติคือ ไม่เข้มงวดเท่ากับขั้นการปฐมนิเทศ โดยในขั้นการฝึกอบรมนี้มีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้พยายามปรับปรุงตนเองและได้แสดงบทบาทตามที่คาดหวังไว้ว่าจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ตามแผนการบำบัดแก้ไขเป็นรายบุคคล

3) **ขั้นเตรียมการก่อนปล่อย (Pre-release Stage)** เมื่อระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนลดลงจนเชื่อใจได้ว่าเด็กและเยาวชนสามารถสร้างความสัมพันธ์ได้อย่างอิสระมากขึ้นแล้ว เด็กและเยาวชนจะถูกเลื่อนขั้นมาอยู่ในขั้นเตรียมการก่อนปล่อย ในขั้นนี้เด็กและเยาวชนจะได้รับการสร้างหรือสนับสนุนให้ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนอื่น ๆ ในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู โดยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหาส่วนตัวและเข้าร่วมในการแก้ไขปัญาโดยการให้คำแนะนำแก่เด็กและเยาวชนอื่น ๆ ตามกลุ่มบำบัดที่จัดให้เจ้าหน้าที่จะมีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมดูแลสถานการณ์และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกให้เกิดขึ้นในระหว่างกลุ่มเด็กและเยาวชน

ถ้าเด็กและเยาวชนไม่สามารถผ่านมาถึงขั้นเตรียมการก่อนปล่อย จะไม่ได้รับการพิจารณาให้ปล่อยก่อนกำหนด จะเห็นได้ว่าการกำหนดขั้นตอนการฝึกอบรมดังกล่าว จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เด็กและเยาวชนพยายามปรับปรุงตนเองในระหว่างเข้ารับการฝึกอบรมและการปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอก ซึ่งนอกจากจะเป็นสิ่งที่สร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นแล้วยังช่วยให้การบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

3. การดำเนินการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

การดำเนินการเพื่อฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนของศูนย์ฝึกและอบรมฯ สามารถแบ่งการดำเนินงานออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวเด็กเข้าสู่ศูนย์ฝึกไป

จนกระทั่งการปล่อยตัวและการติดตามหลังปล่อย ซึ่งข้อมูลการดำเนินการฝึกและอบรมนี้ได้ปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมข้อมูลจากการดำเนินการฝึกและอบรมของ ทศนิยม ลักษณะนิชนชช และคณะ (2549, น. 29-73) รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1) การรับตัวเด็กและเยาวชน

ในวันแรกที่เด็กและเยาวชนถูกส่งเข้ามารับการฝึกอบรมในศูนย์ฝึกและอบรมฯ จะมีการลงทะเบียนรับตัวเด็ก ตรวจค้น และนำทรัพย์สินส่งผู้รับผิดชอบ นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพจะให้คำแนะนำในเบื้องต้นเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมฯ เจ้าหน้าที่งานอภิบาลดำเนินการทำความสะอาดร่างกาย จัดให้รับเครื่องแต่งกาย เครื่องนอน และเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวันตามที่ราชการกำหนด จากนั้นจึงจัดเด็กและเยาวชนให้อยู่ในหอนอน โดยจะจัดให้มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการฝึกและอบรม เพื่อความสะดวกในการดูแลและการจัดกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ในช่วงแรกของการรับตัวเด็กและเยาวชนจะมีการตรวจสุขภาพเบื้องต้น เพื่อดูลักษณะของความสมบูรณ์แข็งแรงของสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต การเจ็บป่วย โรคประจำตัว การรักษา ตลอดจนการวัดน้ำหนัก ส่วนสูง ฯลฯ เพื่อเก็บข้อมูลไว้เป็นหลักฐานในการดูแลสุขภาพอนามัยของเด็กและเยาวชน

2) การปฐมนิเทศ

เมื่อเด็กและเยาวชนถูกส่งตัวมารับการฝึกอบรมในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ในวันแรกหรือวันที่ 2 ของการเข้ารับการฝึกอบรมจะต้องเข้ารับการปฐมนิเทศ เพื่อแจ้งให้เด็กและเยาวชนรับทราบถึงกฎ ระเบียบข้อบังคับ ระบบการฝึกและอบรมวิชาชีพ การขอรับบริการสังคมในด้านต่าง ๆ การขอรับการสงเคราะห์เมื่อมีปัญหา การเข้าร่วมกิจกรรมในด้านต่าง ๆ การให้บริการด้านการดูแลเรื่องสุขภาพอนามัย การส่งเสริมอนามัย และการรักษาความสะอาด รวมถึงเพื่อสนับสนุนและกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนมีกำลังใจ ลดความวิตกกังวล ความตึงเครียด และความไม่พอใจในด้านต่าง ๆ อีกทั้งเพื่อให้เด็กและเยาวชนทราบถึงการปฏิบัติขณะเข้ารับการฝึกและอบรม ผลดีของการประพฤติตนในทางที่ดี สิทธิที่จะได้รับ และผลเสียของการประพฤติตนเสียหาย เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่มีการอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก รวมถึงการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและเคารพต่อกฎระเบียบที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังเป็นไปเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ทราบถึงระบบการดูแลอย่างใกล้ชิดตามระบบคุุพีเลี้ยง หรือคุุพีปรึกษา

3) การจำแนกเด็กและเยาวชน

การแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใดนั้นยังขึ้นอยู่กับ การจำแนกประเภท (Classification) เด็กและเยาวชนเพื่อให้การปฏิบัติต่อเด็กและ

เยาวชนแต่ละคนมีความเหมาะสม การจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนถือเป็นวิธีการปฏิบัติต่อเด็ก และเยาวชนเป็นรายบุคคลด้วยการวิเคราะห์ประวัติและปัญหาของเด็กและเยาวชน การวางแผน ปฏิบัติและการกำหนดกิจกรรมปฏิบัติให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการและการเปลี่ยนแปลง ของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล นับตั้งแต่วันแรกที่ถูกรับเข้ามาอยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ จนกระทั่งถึงวันปล่อยตัว

4) การจัดให้เด็กและเยาวชนมีครูที่ปรึกษาและพบครูที่ปรึกษา

เด็กและเยาวชนจะต้องมีครูที่ปรึกษาให้การดูแลอย่างใกล้ชิดระหว่างรับการ ฝึกและอบรม จนกระทั่งได้รับการปลดปล่อย โดยทุก ๆ เช้าก่อนที่เด็กและเยาวชนจะเข้ารับการ ฝึกอบรมในวิชาชีพสามัญหรือเข้าร่วมกิจกรรมบำบัด แก๊ซ ฟีนฟู หรือหากเป็นไปได้อาจจะเป็นช่วง เย็น ซึ่งเด็กและเยาวชนและครูที่ปรึกษาจะได้มีโอกาสพบกันทุกวัน ครั้งละ 30 นาที เพื่อพูดคุยหรือ ปรึกษาหารือกันในเรื่องต่าง ๆ หากเด็กหรือเยาวชนรายใดมีปัญหาที่ต้องได้รับการช่วยเหลือแก้ไข ในด้านใด ครูที่ปรึกษาสามารถส่งตัวเด็กและเยาวชนไปพบนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ตามความเหมาะสมต่อไป

5) การบำบัดแก้ไขฟีนฟู

การฝึกอบรมด้านวิชาสามัญ

เมื่อรับเด็กและเยาวชนไว้ฝึกอบรมตามคำสั่งศาลแล้ว เด็กและเยาวชนนั้น จะต้องผ่านการแนะแนวและพิจารณาตามเหมาะสมว่าจะจัดส่งให้เข้าเรียนวิชาสามัญระดับใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความรู้เดิม ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาที่ศาลสั่งฝึกอบรมกับระยะเวลา ของหลักสูตรวิชาสามัญ ตลอดจนความสนใจและความต้องการของเด็กหรือเยาวชนเป็น รายบุคคล ปัจจุบันได้มีการขออนุญาตกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเปิดดำเนินการจัดการเรียน การสอนในรูปแบบของโรงเรียนผู้ใหญ่ โดยนำสาระการเรียนรู้ของชาติในหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พ.ศ. 2544 มาจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ปีการศึกษาหนึ่ง แบ่งออกเป็น 2 ภาคเรียน ประมาณภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ ใช้เวลาเรียนตลอดหลักสูตรแต่ละ ระดับการศึกษาไม่น้อยกว่า 4 ภาคเรียน ยกเว้นในกรณีที่ผู้เรียนผ่านการประเมินความรู้และ ประสิทธิภาพ หรือเทียบโอนผลการเรียนจะสามารถจบหลักสูตรก่อน 4 ภาคเรียนได้

การฝึกอบรมวิชาชีพ

เด็กและเยาวชนที่มีพื้นฐานความรู้จบการศึกษาภาคบังคับ หรือสามารถ อ่านออกเขียนได้แล้วก็จะได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เข้าฝึกอบรมวิชาชีพแขนงต่าง ๆ ตามความ เหมาะสมและความสมัครใจเป็นรายบุคคล ซึ่งปัจจุบันศูนย์ฝึกและอบรมฯ แต่ละแห่งได้ร่วมกับ

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อใช้ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ขึ้นหลายสาขา เช่น ช่างพิมพ์ ช่างไม้และก่อสร้าง ช่างตัดผม ช่างศิลปหัตถกรรม รวมถึงอาชีพท้องถิ่น เมื่อเด็กและเยาวชนได้ฝึกอบรมจนครบเนื้อหาของหลักสูตรทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติก็จะมี การสอบวัดผล และออกวุฒิบัตรรับรองประสบการณ์ฝึกวิชาชีพจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนให้กิจกรรมเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู

เมื่อพิจารณาถึงการจัดกิจกรรมเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนระหว่างที่อยู่ภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ทั้งในลักษณะของกิจกรรมประเภทรายบุคคล กลุ่ม และการรวมเด็กและเยาวชนทั้งหมดของศูนย์ฝึกและอบรม (ทัศนีย์ ลักษณะนิชนัช และคณะ, 2549, น. 56-57) พบว่ามีกิจกรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนแต่ละคน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. กิจกรรมประเภทรายบุคคล เช่น การให้คำแนะนำปรึกษาเป็นรายบุคคล การบำบัดฟื้นฟูข้อบกพร่องเสียหาย การแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนเป็นรายบุคคล การสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคลตามสภาพปัญหาและความต้องการ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมเป็นรายบุคคล เป็นต้น

ข. กิจกรรมประเภทกลุ่ม เช่น กิจกรรมกลุ่มบำบัด กิจกรรมกลุ่มในการปรับตัว กิจกรรมกลุ่มพฤติกรรมบำบัด กิจกรรมกลุ่มพัฒนานาบุคลิกภาพ กิจกรรมดนตรีบำบัด กิจกรรมการฝึกหัดความอดทนในการเข้าทำงาน กิจกรรมกลุ่มพัฒนาการ สันทนาการ กิจกรรมพลศึกษา กิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของไทย เป็นต้น

ค. กิจกรรมประเภทกลุ่มรวมเด็กและเยาวชนทั้งหมด ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มรวมด้านการออกกำลังกายเข้า-เย็น กิจกรรมกลุ่มรวมด้านจริยศึกษาพุทธศึกษา กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ กิจกรรมรวมด้านการแสดง การละเล่น และการแข่งขันกีฬา กิจกรรมทัศนศึกษา นันทนาการ สันทนาการ กิจกรรมเสริมหลักสูตรพิเศษ เป็นต้น

6) การประเมินผลการฝึกอบรม

การประเมินผลการฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงผลของการปรับตัวของเด็กและเยาวชน ในการดำเนินชีวิตในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน รวมถึงความสำเร็จ ความล้มเหลวของการจัดกิจกรรม การศึกษา การฝึกวิชาชีพต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวชน ตลอดจนเพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านนิสัยความประพฤติ และผลที่ได้จากการประเมินยังนำไปใช้ในการพิจารณาเลื่อนขั้นหรือลดขั้นเด็กและเยาวชนด้วย

7) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ขั้นตอนนี้เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กและเยาวชนที่จะได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฝึกและอบรมฯ เป็นการแก้ปัญหาให้กับเด็กและเยาวชนที่มีปัญหา ก่อนได้รับการปล่อยตัว และภายหลังจากที่ปล่อยตัว โดยการจัดหาบริการสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือหรือสงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนพร้อมและสามารถกลับคืนสู่ครอบครัวและดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ กิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ได้แก่ การปัจฉิมนิเทศก่อนที่เด็กและเยาวชนจะได้รับการปล่อยตัว 1-2 วัน ซึ่งดำเนินการโดยผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา พ่อบ้าน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงดำเนินการปล่อยตัวเด็กและเยาวชนในวันที่ครบกำหนด โดยมีบิดามารดาหรือผู้ปกครองมารับตัว หรือนักสังคมสงเคราะห์พร้อมที่จะให้การสงเคราะห์ค่าพาหนะเดินทางหรือพร้อมที่จะนำส่งกลับภูมิลำเนา

8) การสงเคราะห์ภายหลังปล่อยและการติดตามประเมินผล

ในกรณีที่เด็กและเยาวชนไม่มีผู้ปกครองมารับหรือประสบปัญหาเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการปล่อยตัวและหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้ว ก็สามารถกลับมาขอรับการสงเคราะห์ช่วยเหลือจากนักสังคมสงเคราะห์หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนตามสภาพปัญหา ความต้องการและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนแต่ละราย เช่น ไม่มีค่าพาหนะเดินทางกลับภูมิลำเนา ขาดสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ไม่มีผู้อุปการะ ไม่มีที่พักอาศัย ไม่มีงานทำ มีปัญหาครอบครัว ไม่มีเงินเป็นทุนการศึกษา หรือฝึกอาชีพ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้การปรึกษา ให้การสนับสนุนและการให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนตามความจำเป็นและต้องการ รวมถึงเพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวได้หลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวสู่สังคม

การติดตามประเมินผลเด็กและเยาวชนหลังปล่อยเป็นหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ที่จะทำการติดตามผลเด็กและเยาวชน ภายหลังที่เด็กและเยาวชนได้รับการปลดปล่อยสู่สังคม ภายในระยะเวลา 1-3 เดือนแรก จะทำการติดตามผลตามแบบฟอร์มที่จัดทำขึ้น ส่งไปทางไปรษณีย์ตามที่อยู่ของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการติดตามประเมินผลจากนักสังคมสงเคราะห์ โดยมีการกำหนดระยะเวลาการติดตาม 1-3 ปีภายหลังปล่อย

เมื่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเข้ามาสู่การฝึกและอบรมในศูนย์ฝึกและอบรมฯ แล้ว ย่อมต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับกฎระเบียบและการดำเนินชีวิตในศูนย์ฝึกและอบรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถปรับตัวและพัฒนาทัศนคติ รวมถึงพฤติกรรมของตนเองไปในทิศทางที่เหมาะสม ศูนย์ฝึกและอบรมฯ จึงจำเป็นต้องดำเนินงานโดยให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชน

เหล่านี้ พร้อมให้ความเชื่อมั่นว่าพวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ ผ่านการดูแลของนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา พ่อบ้านแม่บ้าน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน และการฝึกอาชีพที่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถกลับออกมาเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยศึกษางานวิจัยและวิทยานิพนธ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งผลของการศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์ การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน การดำเนินงานของศูนย์/สถานแรกรับ ฯ ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมถึงศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. อัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชน

Stanley Eitzen (1976, pp. 203-206) ได้ศึกษาอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนกระทำผิดที่เข้าสู่โปรแกรมบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรม ในปี ค.ศ. 1976 ผลการศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนชายที่กระทำผิดและถูกตัดสินให้อยู่ภายใต้การดูแลและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในศูนย์ควบคุมดูแลเด็กและเยาวชน ได้ทำแบบสอบถามเพื่อวัดระดับอัตมโนทัศน์ของตนเองหลายครั้ง ในระหว่างการบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรม โดยมีกลุ่มควบคุมหรือกลุ่มเปรียบเทียบ คือ เด็กและเยาวชนชายที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษา การศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดรับรู้ถึงความรู้สึกทางลบเกี่ยวกับตัวตนมากกว่าเด็กชายที่เป็นกลุ่มควบคุม อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของผลทดสอบเด็กและเยาวชนชายที่กระทำผิดในระหว่างที่เข้ามาอยู่ในศูนย์ควบคุมดูแลเด็กกระทำผิดกับเมื่อสิ้นสุดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในศูนย์แห่งนี้แล้ว พบว่า เมื่อเด็กและเยาวชนชายได้รับการแก้ไขฟื้นฟูจนสิ้นสุดตามโปรแกรมแล้ว พวกเขามีอัตมโนทัศน์ในทางบวกมากกว่าในระหว่างที่เข้ามาอยู่ในศูนย์ฝึก หรือก่อนการอบรมฟื้นฟูตามโปรแกรม การเปลี่ยนแปลงการประเมินตนเองหรือการมองตนเองที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ควบคู่ไปกับการรับรู้ถึงปฏิกิริยาของบุคคลที่มีความใกล้ชิดพวกเขา คือ มารดา เพื่อน และครู

ในปี พ.ศ. 2548 วราวุธ หิรัญศิริ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์ของเยาวชนชายที่กระทำความผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และเยาวชนในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลและแบบทดสอบอัตมโนทัศน์ของ Bruce A. Bracken ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเยาวชนที่กระทำความผิดในสถานพินิจ มีอัตมโนทัศน์ด้านต่าง ๆ ได้แก่ อัตมโนทัศน์โดยรวม และอัตมโนทัศน์ย่อยทั้ง 6 ด้าน คือ สังคม อารมณ์ความรู้สึก ความสามารถ วิชาการ ครอบครัว และกายภาพต่ำกว่ากลุ่มเยาวชนที่กระทำความผิดในโรงเรียนมัธยมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในปี พ.ศ. 2537 พรรณี ตริรัตน์ประยูร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อัตมโนทัศน์และความคาดหวังที่มีต่อครอบครัวของผู้ต้องขังวัยหนุ่มก่อนพ้นโทษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตมโนทัศน์ของผู้ต้องขังวัยหนุ่มที่คุมขังอยู่ในทัณฑสถานวัยหนุ่มบางเขน ในช่วงระยะเวลาที่ใกล้พ้นโทษออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอก และเพื่อสำรวจความคาดหวังที่มีต่อครอบครัว ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่มีผลต่อการกลับออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอก โดยเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินอัตมโนทัศน์ของผู้ต้องขังวัยหนุ่ม คือ แบบทดสอบอัตมโนทัศน์ที่สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิดของ Fitt ประกอบด้วย ข้อมูลอัตมโนทัศน์ทางด้านร่างกาย ศีลธรรมจรรยา ด้านส่วนตัว ครอบครัว สังคม ความพึงพอใจในชีวิต และการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังวัยหนุ่มก่อนพ้นโทษมีอัตมโนทัศน์ในทางที่ดี เช่น คิดว่าตนเองเป็นคนร่าเริง เป็นมิตรกับทุกคน ใจเย็น มีเหตุผล และรู้สึกสำนึกผิด ความสัมพันธ์ระหว่างอัตมโนทัศน์กับตัวแปรต่าง ๆ พบว่า อัตมโนทัศน์จะดีขึ้นตามอายุที่มากขึ้น แต่จะมีความสัมพันธ์ในทางลบกับกำหนดโทษ คือ ถ้ากำหนดโทษน้อย อัตมโนทัศน์จะสูงขึ้น ความสัมพันธ์กับกำหนดโทษที่เหลือจำจะเป็นไปในทางลบเช่นกัน คือ ระยะเวลาที่ต้องโทษเหลือน้อยลง อัตมโนทัศน์จะสูงขึ้น และมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความคาดหวังในครอบครัว คือ การที่ครอบครัวยังมาติดต่อเยี่ยมเยียน ไม่ทอดทิ้ง อัตมโนทัศน์จะสูงขึ้น เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ต้องโทษ ครอบครัวให้การอุปการะส่งเสริมเลี้ยงดู มาเยี่ยมเยียน ส่งข่าวสาร ไม่ได้ทอดทิ้ง ทำให้กลุ่มประชากรมีอัตมโนทัศน์สูงขึ้นกว่าระยะแรกที่ต้องโทษ ผู้ต้องขังวัยหนุ่มมีความเห็นว่าการที่ตนกระทำความผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั้น ได้รับผลตอบแทนโดยการต้องโทษแล้ว และตนเองได้พยายามปฏิบัติตนเป็นคนดีตลอดระยะเวลาที่ต้องโทษ ประกอบกับการได้รับการศึกษาอบรมเพื่อกล่อมเกลาก่อนพ้นโทษจากทัณฑสถานมีส่วนสนับสนุนให้ผู้ต้องขังวัยหนุ่มมีสติและมีความพร้อมที่จะปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคมต่อไป

2. การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

วรชาติ แส่นคำ ได้ทำการศึกษาเรื่องลักษณะทางจิตใจของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในเขตจังหวัดสมุทรปราการ ในปี พ.ศ. 2542 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในเขตจังหวัดสมุทรปราการ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะทางจิตใจของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 17 ปี มีการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น บิดามารดาส่วนใหญ่แยกกันอยู่ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอยู่ในระดับดี ด้านการกระทำผิดส่วนใหญ่เป็นการกระทำผิดครั้งแรก ในคดียาเสพติด

ผลการศึกษาลักษณะทางจิตใจพบว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีลักษณะจิตใจเป็นปกติ คือ มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองในระดับปานกลาง มีการมุ่งอนาคต และสามารถควบคุมตนเองได้ในระดับปานกลาง ซึ่งยังมองเห็นคุณค่าในตนเอง ไม่มองตนเองในแง่ร้ายเกินไป คิดถึงอนาคตตนเอง คิดถึงตนเอง สามารถบังคับให้ทำในสิ่งที่ถูกที่ควรได้ ซึ่งทำให้พอจะตั้งความหวังไว้ว่าเด็กเหล่านี้ หากได้รับการพัฒนาด้านจิตใจก็สามารถเป็นผู้ที่มีลักษณะทางด้านจิตใจที่ดีเหมือนเด็กอื่น ๆ สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะทางจิตใจของเด็กและเยาวชน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีผลให้เด็กมีการควบคุมตนเองสูงและมีความสัมพันธ์ต่อการมีทัศนคติต่อตนเอง

วรพร นรเศรษฐวิวัฒน์ ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยด้านสัมพันธภาพในครอบครัวต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในปี พ.ศ. 2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน สัมพันธภาพระหว่างเด็กและเยาวชนที่มีต่อครอบครัว และครอบครัวที่มีต่อเด็กและเยาวชน รวมถึงรูปแบบสัมพันธภาพในครอบครัวที่เด็กและเยาวชน ตลอดจนครอบครัวพึงประสงค์ โดยการสัมภาษณ์เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างเข้ารับการฝึกอบรม ครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มประชากร และเจ้าหน้าที่ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาของเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะลาออกหรือจบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา บิดามารดาของเด็กและเยาวชนทุกกรณีศึกษามีปัญหาความสัมพันธ์ และส่วนใหญ่บิดามารดาเลิกร้างกันอยู่ ในกรณีที่บิดามารดาอยู่ร่วมกันก็จะมีปัญหาความสัมพันธ์ไม่ราบรื่น มักทะเลาะเบาะแว้งและทำร้ายร่างกายกัน และหากเด็กและเยาวชนรับรู้ว่ามีสมาชิกในครอบครัวมีความรักความผูกพันกัน แต่ก็มักจะไม่ได้แสดงออก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะบิดามารดาต้องทำมาหากิน ไม่มีเวลาดูแลลูกและมารดาไม่รู้ว่าจะแสดงออกอย่างไรหรือรู้สึกเขิน

อายุที่แสดงออก แต่สมาชิกในครอบครัวต่างรู้ว่ามีความรักความห่วงใยต่อกัน สำหรับสาเหตุการกระทำผิดเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ไม่คิดว่าปัญหาครอบครัวเป็นสาเหตุ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็คิดเช่นเดียวกัน แม้ในบางครอบครัวที่รับรู้และยอมรับว่าครอบครัวของตนมีปัญหาแต่ก็คิดว่าไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด บิดามารดาหรือผู้ปกครองมองว่าตนเองเป็นสาเหตุ เนื่องจากการให้แรงเสริมทางบวกที่มากเกินไป เช่น การตามใจ การให้อิสระ เป็นต้น แต่ไม่ใช่ความบกพร่องในการทำหน้าที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองของตนเอง ในขณะที่เด็กและเยาวชนยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง ไม่กล่าวโทษสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเด็กพบเจอสภาพที่เป็นปัญหาภายในครอบครัวทุกวัน จนเกิดความรู้สึกชินชา และคิดว่าเป็นเรื่องปกติในครอบครัว

ประทีน มหาพันธ์ และคณะ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนไทย ในปี พ.ศ. 2521 พบว่า เยาวชนที่กระทำความผิดกฎหมายมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเองมากกว่า เยาวชนที่ไม่กระทำความผิดกฎหมาย มีความมุ่งหวังในชีวิตต่ำกว่า มีความเชื่อในเรื่องโชคชะตาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่า เคารพต่อกฎหมายบ้านเมืองน้อยกว่า มีทัศนคติต่อการกระทำผิดมากกว่า มีความมุ่งหวังทางการศึกษต่ำกว่า ทั้งยังประสบความล้มเหลวในโรงเรียนและมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อโรงเรียนมากกว่าเยาวชนที่ไม่กระทำความผิดกฎหมาย

3. การดำเนินงานของสถานแรกรับ/ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

จารุวรรณ ริสาเซ็น ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง งานด้านการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ศึกษาเฉพาะกรณีการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนในสถานฝึกและอบรมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงการฝึกอบรม การบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน การศึกษาค้นครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากร 2 กลุ่ม คือ เด็กและเยาวชนที่กำลังรับการฝึกและอบรม และกลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในการฝึกและอบรม

ผลการศึกษาพบว่า สถานฝึกและอบรมได้ดำเนินงานในการฝึกอบรมทั้งทางด้านวิชาสามัญ วิชาชีพ การอบรมจริยศึกษา และพลศึกษา เด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพ่อบ้านและแม่บ้าน รวมทั้งได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือและการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูจากนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ บุคลากรไม่เพียงพอ มีความรู้และความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่

ความรับผิดชอบ และงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ในเรื่องของหลักสูตรการฝึกอบรมและการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาสังคมในปัจจุบันเท่าที่ควร เด็กและเยาวชนได้รับการอบรมดูแลและบริการต่าง ๆ ไม่ทั่วถึง ประสบปัญหาด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กและเยาวชนได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่อย่างเข้มงวดและไม่เป็นธรรม ตลอดจนสภาพของอาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อความสนใจหรือความตั้งใจในการรับการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชน เจ้าหน้าที่เกิดความเบื่อหน่ายและท้อแท้ในการปฏิบัติงาน เด็กและเยาวชนจึงได้รับความรู้และทักษะทางวิชาชีพไม่เพียงพอที่จะนำไปใช้ประโยชน์หรือประกอบอาชีพภายนอกได้ นอกจากนี้เด็กและเยาวชนที่เคยกระทำผิดกฎระเบียบและถูกลงโทษ มักเห็นว่าการลงโทษเป็นเรื่องปกติธรรมดา ซึ่งยังคงมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือคำสั่งอยู่เสมอ

ชาลี ตียายน ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในสถานแรกรับเด็กและเยาวชน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนของสถานแรกรับฯ ตามมาตรฐานการปฏิบัติงานสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนวณปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติดูแลเด็กและเยาวชน ตลอดจนศึกษาถึงสภาพปัญหาการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือเด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในสถานแรกรับฯ ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่สถานแรกรับ

ผลการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมตัวในสถานแรกรับฯ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและถูกควบคุมตัวอยู่ในสถานแรกรับฯ เป็นครั้งแรก โดยเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง เด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมตัวได้รับการปฏิบัติในด้านการรับตัว การให้อาหารดูแลสุขภาพการกินอยู่หลับนอน และได้รับการบำบัดแก้ไข ฟื้นฟู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเป็นไปตามมาตรฐานการปฏิบัติงานสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมตัวนั้นได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมเหมาะสมกับวัย ได้รับการดูแลสุขภาพเรื่องการกินอยู่หลับนอน การฝึกวิชาชีพ และบำบัดแก้ไข ฟื้นฟูพฤติกรรม เพื่อให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตปกติในสังคมได้และไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

ทัศนีย์ ลักษณะวิชานัช และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการติดตามประเมินผลเด็กและเยาวชน ภายหลังปล่อยจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน ภายหลังปล่อย ผลการฝึกอบรม บำบัด แก้ไข ฟื้นฟูและพัฒนาที่มีต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ

เด็กและเยาวชน รวมถึงเพื่อศึกษาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ภายหลังการปล่อยตัว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ เด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว บิดามารดาหรือญาติพี่น้อง นายจ้างของเด็กและเยาวชน และนักสังคมสงเคราะห์ ผลการศึกษาที่สำคัญมีดังนี้

1. ผลการฝึกอบรมและการบำบัด แก้ไข พื้นฟูและพัฒนาเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น โดยบิดามารดา ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับมาก สอดคล้องกับนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความคิดเห็นว่าเด็กและเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นเช่นกัน

2. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เด็กและเยาวชนกระทำผิดซ้ำ

เด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นว่าส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยของเด็กและเยาวชน ปัจจัยเกี่ยวกับครอบครัว และปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งยั่วยุจากสื่อและการสื่อสารมวลชน สำหรับบิดามารดาหรือผู้ปกครองเห็นว่าสาเหตุสำคัญคือ การคบเพื่อน ในขณะที่นักสังคมสงเคราะห์มีความคิดเห็นว่าสาเหตุสำคัญคือ การไม่มีการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน การฝึกอบรม ปัญหาเด็กและเยาวชนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ขาดระบบการบำบัด ระบบการฝึกวิชาชีพไม่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในส่วนของอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนจะเห็นได้ว่าบุคคลจะแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดหรืออัตมโนทัศน์ของตนเอง เช่นเดียวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผลการศึกษาว่า อัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั้นต่ำกว่าอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนทั่วไป ดังนั้นอัตมโนทัศน์หรือการมองตนเองที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับเด็กและเยาวชน เมื่อพิจารณาถึงเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดนั้น พบว่า ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกล้วนแต่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกระทำผิด และเมื่อพิจารณาถึงสถานที่ที่ใช้สำหรับการดูแลและแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน จะพบว่า มีสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องและกระทบต่อเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ ดังนั้นสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กและเยาวชนทั้งก่อนการกระทำผิดและหลังจากการกระทำผิดและถูกจับกุมดำเนินคดีแล้ว ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่น่าศึกษาว่าปัจจัยใดจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด อีกทั้งเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่อยู่ในความควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งยังไม่ได้มีการแก้ไขฟื้นฟูตามโปรแกรมและระยะเวลาที่เหมาะสมนั้น จะมีอัตมโนทัศน์ที่แตกต่างจากเด็กและเยาวชนที่ได้รับการฝึกอบรม บำบัด ฟื้นฟูตามระยะเวลาภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหรือไม่ อย่างไรก็ตามเพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนทราบถึงความรู้สึกที่เด็กและ

เยาวชนที่กระทำผิดมีต่อตนเอง ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้อง และผลของการเข้าสู่การแก้ไข
ฟื้นฟูภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอัตรากำลังที่เหมาะสมและ
สอดคล้องกับเด็กและเยาวชนกระทำผิด เพื่อให้บุคลากรและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน
เหล่านี้เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมต่อไป ด้วยเหตุผลข้างต้นนี้จึงเป็นที่มาของกรอบแนวคิดใน
การศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษา

